

Balkan Savaşı'nın Yerel Sesi:
Edirne Kuşatması Sırasında Yayınlanan Vilayet Gazetesi

Hakan Şallı*

Özet

Osmanlı ve uluslararası kamuoyunun Balkan Savaşları'na göstermiş olduğu büyük ilgi ülkemiz tarihçiliği nezdinde temel araştırma nesnesi “basın” olan pek çok çalışmanın kaleme alınmasına imkân tanımış ve bu doğrultuda oldukça geniş kapsamlı bir “Balkan Savaşları basın tarihi” literatürü meydana getirilmiştir. Ancak söz konusu literatürün ortaya çıkışı, gelişimi ve günümüzde ulaşılmış olduğu nokta, bazı dikkat çekici özelliklere sahiptir. Bahse konu olan literatür genel anlamda İstanbul, Avrupa ve Amerika basını doğrultusunda şekillenirken, bu çalışmalarda kullanılan referans kaynaklar ise dönem içerisinde yayınlanan bir veya birkaç süreli yayın ile sınırlı kalmış; her çalışmada literatüre yeni bir gazete daha eklenmiştir. Söz konusu Osmanlı basını olduğunda Sabah, Tanin, İkdam, Alemdar ve Tasvir-i Efkar uluslararası basın olduğunda ise The Times ve The New York Times gibi gazetelerin temel kaynak olarak kullanıldığı bu çalışmalar, Balkan Savaşları'nın iç ve dış kamuoyunda nasıl algılandığına ve nasıl yorumlandığına dair önemli veriler sunmaktadır. Öte taraftan bu çalışmaların odaklandığı temel konulardan biri de I. Balkan Savaşı sırasında Bulgaristan ve Sırbistan müttefik orduları tarafından kuşatılan Edirne olmuştur. Her ne kadar Edirne kuşatması sırasında şehirde görevde bulunan yerli ve yabancı muhabirlerden elde edilen bilgiler bölgede meydana gelen gelişmeler hakkında önemli detaylar sunsa da telsiz ve telgraf iletişimde yaşanan sorunlar nedeniyle basında yer alan haberler düzensiz, gayr-i resmi ve hatta kimi zaman da rivayet olmaktan öteye geçememiştir. Ne var ki bu sırada şehirde yayınlanmakta olan Edirne Vilayet Gazetesi, kuşatmanın tüm detaylarını ayrıntılı bir şekilde gözler önüne sermekte; kuşatma tarihine dair İstanbul, Avrupa ve Amerika gazetelerine kıyasla içeriden bir bakış açısı sunmaktadır. Edirne Vilayet Gazetesi bu bağlamda hem Balkan Savaşları basın tarihi literatürüne yeni bir kaynak olarak önemli bir katkı sunmakta hem dönemin İstanbul ile sınırlı olan Osmanlı basını ve kamuoyu kavramlarını genişletmekte hem de Edirne kuşatması hakkında gerek dönemin basınında gerekse literatürü meydana getiren

* Dr., Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Edirne/TÜRKİYE,
hakansalli@trakya.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2041-8888,
DOI: 10.37879/9789751756442.2023.71

çalışmalarda ileri sürülen bilgileri yeniden gözden geçirebilmeye imkân vermektedir.

Anahtar Kelimeler: Balkan Savaşları, I. Balkan Savaşı, Edirne Kuşatması, Edirne Vilayet Gazetesi, Basın Tarihi.

Local Voice of the First Balkan War: Edirne Provincial Newspaper Published During the Siege

Abstract

The great interest shown by the Ottoman and international public opinion to the Balkan Wars enabled many studies, the main research object of which was the “press”, to be written in the historiography of our country, and in this direction, a very comprehensive “Balkan Wars press history” literature was created. However, the emergence, development and current point of the mentioned literature has some remarkable features. While the aforementioned literature was shaped in line with the Istanbul, European and American press in general, the reference sources used in these studies were limited to one or a few periodicals published during the period; In each study, a new newspaper was added to the literature. These studies, in which newspapers such as Sabah, Tanin, İkdam, Alemdar and Tasvir-i Efkâr are used as the main sources when it comes to the Ottoman press, and The Times and The New York Times when it comes to the international press, show how the Balkan Wars were perceived and interpreted in domestic and foreign public opinion. provides important data on On the other hand, one of the main subjects that these studies focused on was Edirne, which was besieged by the allied armies of Bulgaria and Serbia during the First Balkan War. Although the information obtained from the local and foreign correspondents who were on duty in the city during the siege of Edirne provides important details about the developments in the region, the news in the press is irregular, unofficial and sometimes beyond being a rumor due to the problems experienced in radio and telegraph communication. failed to pass. However, the Edirne Vilayet Newspaper, which is being published in the city at this time, reveals all the details of the siege in detail; It offers an insider perspective on the history of the siege compared to Istanbul, European and American newspapers. In this context, Edirne Vilayet Newspaper not only makes an important contribution to the literature of the Balkan Wars press history, but also expands the concepts of the Ottoman press and public opinion, which was limited to Istanbul of the period, and helps to review the information put forward both in the press of the period and in the studies that created the literature about the Edirne siege.

Keywords: Balkan Wars, I. Balkan War, Edirne Siege, Edirne Provincial Newspaper, Press History.

Giriş

19. yüzyılının ikinci yarısında birçok Osmanlı şehri, vilayet gazeteleri aracılığıyla ilk kez süreli bir yayın ile tanışmıştı. Önce Tuna, devamında Erzurum, Diyarbakır, İzmir ve diğer şehirler birbiri ardına bu sürece dâhil olurken, kısa bir süre sonra tıpkı diğer şehirlerde olduğu gibi Edirne'de de basın yayın hayatı başlamıştı. Birçok araştırmacı Edirne Vilayet Gazetesi'nin yayın hayatına 1868 yılında başladığını belirtse de gazetenin mevcut sayıları incelendiğinde farklı bir sonuca ulaşılmaktadır¹. Gazetenin 1919 yılına kadar yayınlanan nüshalarından büyük bir kısmı Milli Kütüphane, Edirne İl Halk Kütüphanesi, Hakkı Tarık Us Kütüphanesi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Kütüphanesi kataloglarında yer alırken günümüze ulaşabilen en erken tarihli 50. sayısı ise Erzurum Atatürk Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Edirne Vilayet Gazetesi'nin 18 Mayıs 1882 tarihli 101 numaralı sayısında, gazetenin 3. yayın yılına girdiği ve haftada bir defa yayınlandığı belirtilirken², 2 Mayıs 1881 tarihli ve 50 numaralı sayısında ise gazetenin yine haftalık olarak yayınlandığı ve ayrıca “*Edirne Gazetesi neşri itibarıyla birinci senesini ikmal edip ikinci senesine girdi*” ifadelerinin yer aldığı görülmektedir³. Dolayısıyla gazetenin 50. ve 101. sayıları arasında yaklaşık olarak 1 yıl bulunduğu ve hemen hemen haftada bir defa yayınlandığı anlaşılmaktadır. Bu noktadan hareketle gazetenin günümüzde mevcut olmayan ilk 50 sayısının da haftada bir defa yayınlanmış olduğu düşünülürse gazetenin ilk sayısının 1880 yılının Nisan veya Mayıs ayında yayınlandığı söylenebilir⁴.

1 Uygur Kocabaşoğlu, Ali Birinci, “Osmanlı Vilâyet Gazete ve Matbaaları Üzerine Gözlemler”, *Kebikeç*, S. 2, Ankara 1995, s. 105; Bülent Varlık, *Yerel Basının Öncüsü: Vilâyet Gazeteleri*, *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları, C 1, İstanbul 1985, s. 100. Edirne basın yayın tarihi hakkında geniş kapsamlı fakat bir o kadar da yüzeysel bir çalışma kaleme alan Ender Bilal ise herhangi bir referans kaynak göstermeden Edirne Vilayet Gazetesi'nin ilk kez 17 Ağustos 1867 tarihinde yayınlandığını belirtmektedir, bk. Ender Bilal, *Edirne'nin Basın-Yayın Tarihi (1361-2006)*, C I, Edirne Valiliği Yayınları, İstanbul 2006, s. 102. Öte taraftan Bilal'ın çalışmasına verdiği isim de bir hayli dikkat çekici ve aynı nispette sorunludur. Bilal, Edirne'deki basın-yayın faaliyetlerini şehrin Osmanlı hâkimiyetine girdiği 1361 yılından başlatarak ciddi bir anakronik yanılığa düşmektedir.

2 “İhtar”, *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 101, 18 Mayıs 1882, s. 1.

3 *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 50, 2 Mayıs 1881, s. 1.

4 Edirne Vilayet Gazetesi'nin yayın hayatına 1880 yılında başladığına değinen bir çalışma için bk. Hasan Duman, *Osmanlı-Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri*, C 1, Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Yayınları, Ankara 2000, s. 277. Öte yandan Ender Bilal tarafından hazırlanan çalışmada Edirne Vilayet Gazetesi'nin yayın hayatına başlangıcında olduğu gibi gazetenin periyodik yayın döngüsü hakkında da hatalı bilgiler bulunmaktadır. Yazar, gazetenin ilk olarak Perşembe, 1929-1930 yılları arasında da Çarşamba ve Pazar günleri yayınlandığını belirtse

Edirne Vilayet Gazetesi'nin, I. Balkan Savaşı sırasında yayınlanan 1653 numaralı sayısında yer alan künye bilgilerine bakıldığında, gazetenin Edirne Vilayet Matbaası'nda neşredildiği, mahalli idaresinin ise Edirne Sanayi Mektebi olduğu görülmektedir. Sayfalarını “*Menâfi-i âmmeye müte'allik âsâra*” açık tutan Edirne Vilayet Gazetesi'nin senelik aboneliği vilayet merkezinde 40, vilayet dışında ise 50 kuruş olup, gazete satışından elde edilen gelirin Edirne Sanayi Mektebi'ne ait olduğu belirtilmiştir. Öte yandan gazetenin I. Balkan Savaşı'nda daha doğru bir ifadeyle Edirne kuşatması sırasında sadece 1 sayı olarak yayınlanmasının nedeni, bu süreçte kâğıt ve mürekkep temin edebilme noktasındaki olası sorunlar olabilir⁵. Bunun yanı sıra kuşatma başlamadan kısa bir süre önce Mehmed Şükrü Paşa tarafından yayınlanan seferberlik beyannamesinin 17. maddesine göre “*Kale Kumandanlığı'nın izni olmadan gazete ve ilave neşredilemeyeceği*” de göz önüne alınırsa, gazetenin bu süreçte yayın izni alamamış olma ihtimali de göz ardı edilmemelidir⁶. Gazetenin tek sayısının Babiâli Baskını'ndan sadece 1 hafta sonra yayınlanması ise daha sonra da değinileceği üzere meydana gelen hükümet değişikliğinin savaşın gidişatı ile yakından ilgili olması ve bu değişikliğin yaklaşık 3 aydır kuşatma altında bulunan Edirne kamuoyuna bir umut ve mücadeleye devam edebilmek adına bir motivasyon kaynağı oluşturabileceği düşüncesi olabilir.

Edirne Vilayet Gazetesi'nin tıpkı kuşatma sırasında yayınlanan tek sayısında

de, gazetenin en azından 1909 yılının tamamına yakınında Cumartesi günü yayınlandığı anlaşılmaktadır, bk. Ender Bilar, *age.*, s. 102. Bu noktada asıl önemli olan, gazetenin 1929-1930 yılları arasında hangi günler yaymlandığından ziyade Edirne Vilayet Gazetesi'nin, 1928 yılından itibaren “Resmi Edirne” ismi ile yayın hayatına devam etmiş olmasıdır. Yine yazının ifadelerine bakılacak olursa gazetenin “*başlangıçta 2 daha sonraları (tarih belirtilmemiş) 4 sayfa*” olarak yayınladığı ileri sürülmektedir, bk. Ender Bilar, *age.*, s. 102. Ancak gazetenin yine 6 Mart 1909 tarihli 1459 numaralı nüshası 8 sayfa yayınlanmıştır. Öte yandan vilayet gazetelerinin “*cülus-u hümayun*” ve “*id-i millî*” gibi özel günlerdeki yayınlarında sayfa aralığı gözetilmediği de ifade edilmelidir. Bu noktaların vurgulanmasının nedeni gazete hakkında yapılan çalışmalardaki hata veya eksiklikleri ön plana çıkararak yazara bir eleştiri getirmek değil, bu tür hatalı verilerin literatürde önü alınmaz bir şekilde dolaşımda bulunması ve adeta bulaşıcı bir kirlilik meydana getirmesidir. Bu durumun tepeden turnağa sirayet ettiği bir çalışma için bk. Ergün Hasanoğlu, *Edirne Osmanlı Dönemi Matbuatından Ceride Gazetesi (H. 1307-1309)*, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Balkan Çalışmaları Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2016, s. 1-7.

5 Haluk Harun Duman, *Balkanlara Veda Basın ve Edebiyatta Balkan Savaşı (1912-1913)*, Duyap Yayınları, İstanbul 2005, s. 70.

6 Ali Remzi Yiğitgüden, *Balkan Savaşı'nda Edirne Kale Muharebeleri*, C I-II, yay. haz. Zekeriya Türkmen, Betül Turan, Atilla Kaptan, Özlem Demireğen, Tuğba Kılıç, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006, s. 208, s. 39.

olduğu gibi gazetenin yeniden düzenli yayın hayatına başladığı tarih de savaşın farklı bir dönüm noktasına tekabül etmesi nedeniyle dikkat çekicidir. Tasfir-i Efkâr'ın “*Maalmemnûniye (seve seve) haber aldığına*” göre Edirne Vilayet Gazetesi, periyodik yayın faaliyetlerine 1913 yılının Temmuz sonu veya Ağustos başında yani şehir tekrar Osmanlı Devleti sınırlarına dâhil edildiğinde başlamıştır⁷.

Vilayet gazeteleri merkez ile taşra, yönetenler ile yönetilenler arasında “tek taraflı” bir iletken olduğu kadar yayınlandığı vilayetlerdeki kamu kurumları, memurlar, bayındırlık faaliyetleri, tayin, atama, terfi, azil, becayış, maliye, maarif, askerî ve ziraî konular, ulaşım, iskân, sağlık, haberleşme, nüfus, adli vakalar, doğal afetler, azınlıklar ve ilanlar gibi daha birçok hususta bölge gündemi hakkında bilgiler içermektedir. Bu bağlamda vilayet gazeteleri her ne kadar devletin taşrada yankılanan sesi olsa da bu gazeteler bir yanıla mahalli tarih çalışmaları açısından belgesel bir kaynak görevi de görmektedir. Ayrıca mülki idare bakımından vilayete bağlı diğer yerleşim birimleri hakkında da güncel bilgilere yer veren vilayet gazeteleri, özellikle 19. yüzyılın son çeyreğinden itibaren şehir tarihi çalışmaları adına önemli veriler sunan kamusal kayıtlar olarak değerlendirilebilir. Bunun yanı sıra vilayetlerin ilk resmî yayını olan bu gazeteler, yayınlandığı şehirlerdeki basın yayın faaliyetlerinin gelişimine öncülük ederek, özel gazeteciliğin başlamasında itici bir güç olmuş, şehirleri İstanbul basınına bağlı kalmaktan kurtararak yerel bir kamuoyunun tesis edilmesinde önemli bir rol üstlenmiştir⁸.

Şehirdeki basın-yayın hayatının başlangıç noktasını temsil etmekle birlikte şehrin en uzun soluklu süreli yayını olan Edirne Vilayet Gazetesi, kuşatma sırasında tek sayı yayınlanabildiği için bu çalışmada gazetenin biçimsel özellikleri, sayfa

7 “Edirne Gazetesi”, *Tasfir-i Efkâr*, No. 830-31, 3 Ağustos 1913, s. 2.

8 Vilayet gazetelerinin sahip olduğu bu potansiyel ve işlevsellik, başkent İstanbul'dan bakıldığında çok da önemli daha doğru bir ifadeyle anlamlı görülmemektedir. Nitekim vilayet gazetelerinin yayın hayatına başlamasından kısa bir süre sonra İstanbul'da yayınlanan İbret gazetesi, 19 Haziran 1872 tarihli sayısında, devletin muhtelif şehirlerinden gelen gazeteleri incelemiş ve bu gazetelerin resmi yazışmalar dışında “*yerel hayvan yetiştiriciliği ile sakat doğan hayvan*” haberleriyle dolu olduğunu sütunlarına alaycı bir dille taşımıştır. Ahmet Emin Yalman, *Modern Türkiye'nin Gelişim Sürecinde Basın 1831-1913*, çev. Birgen Keşoğlu, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2020, s. 37. Hal böyle olsa da vilayet gazeteleri ilerleyen dönemlerde muhteviyatını zenginleştirerek, yerel gündem ve tefrika yayıncılığının yanı sıra farklı içeriklere de yer vermeye başlamıştır. Sebülürreşad Dergisi, 1911'in Ocak ayında yayınlanan sayısında bu gazetelerin gösterdiği gelişimi Giresun Vilayet Gazetesi üzerinden değerlendirmektedir. Habere göre “*vilayet gazetelerinin, Frenk ceridelerinin bitmez tükenmez siyasi makalelerinin koşyasını koşya etmekten artık yavaş yavaş*” vazgeçtiği belirtilirken, bu gazetelerin “*nazar-ı dikkatlerini nihayet âlem-i İslam ahvalinin*” çekmeye başladığı ifade edilmiştir, bk. “Vilayet Gazetelerinin Âlem-i İslâm Umuruyla İştigalleri”, *Sebülürreşad*, C 5, S. 123, İstanbul 1911, s. 315.

yapısı ve sayısı, yazar kadrosu, dağıtım ağı ve tirajı gibi künye bilgileri ile yapısal özellikleri üzerinde ayrıntılarıyla durulmayacaktır. Bunun yerine Edirne Vilayet Gazetesi'nin I. Balkan Savaşı sırasında yayınlanan bu sayısı, bir kuşatma gazetesi olarak değerlendirilerek gazetenin bu bağlam içerisindeki konumu ve önemi ele alınacaktır. Ancak belirtmek gerekir ki çalışmaya konu olan Edirne Vilayet Gazetesi her ne kadar sahip olduğu tematik bağlamda ele alınmasa da gazetenin kuşatma sırasında yayınlanan sayısında yer alan içerikler incelendiğinde gazetenin gerek yapısal gerekse içerik olarak tipik bir vilayet gazetesi özelliği gösterdiği görülmektedir. Edirne Vilayet Gazetesi'nin kuşatma sırasında yayınlanan tek sayısı, dönemin basın ve kamuoyu kavramlarını genişletmekle birlikte adeta Avrupa ve İstanbul gazetelerine sıkışan Balkan Savaşları basın tarihi literatürüne de önemli bir derinlik kazandırmaktadır. Bu doğrultuda Edirne Vilayet Gazetesi'nin Balkan Savaşları basın tarihi literatürüne nereden ve nasıl eklenildiği ve ardından da bu literatürü meydana getiren çalışmalarla arasındaki benzerlik ve farklılıklar üzerinde durmak yerinde olacaktır.

Edirne Vilayet Gazetesi'nin Balkan Savaşları Basın Tarihi Literatüründeki Konumu

Osmanlı ve Avrupa kamuoyunun Balkan Savaşları'na gösterdiği yoğun ilgi ülkemiz tarihçiliğinde “Balkan Savaşları” ve “basın” merkezli pek çok çalışmanın kaleme alınmasına imkân tanımıştır. Bu doğrultuda Ersin Müezzinoğlu'nun 2004 yılında tamamladığı “*Türk Basınında Balkan Savaşları (1912-1913) (İkdam, Sabah, Tanin)*”⁹ başlıklı yüksek lisans tezi, literatürdeki ilk örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan söz konusu çalışma, alanın ilk örnek metni olarak kalmamış daha sonra gerçekleştirilecek çalışmalar için adeta bir taslak görevi görmüştür. Nitekim Nilüfer Uğraş tarafından kaleme alınan ve “*Osmanlı Basınında Balkan Savaşları Sırasında Osmanlı Devleti'nde Yaşanan Siyasal Gelişmeler (İkdam, Sabah, Tanin, Tercüman-ı Hakikat)*”¹⁰ başlıklı yüksek lisans tezinin, bu çalışmadan gerek içerik gerekse yöntemsel olarak etkilendiği açıkça görülmektedir. Balkan Savaşları'nın 100. yıldönümüne gelindiğinde ise mesele ilk kez bir doktora tezinin konusu haline gelmiştir. Salim Aydın'ın “*Osmanlı Basınında Balkan Savaşları (1912-1913)*”¹¹ başlığı

9 Ersin Müezzinoğlu, *Türk Basınında Balkan Savaşları (1912-1913) (İkdam, Sabah, Tanin)*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2004.

10 Nilüfer Uğraş, *Osmanlı Basınında Balkan Savaşları Sırasında Osmanlı Devleti'nde Yaşanan Siyasal Gelişmeler (İkdam, Sabah, Tanin, Tercüman-ı Hakikat)*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008,

11 Salim Aydın, *Osmanlı Basınında Balkan Savaşları (1912-1913)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2012.

altında gerçekleştirdiği bu çalışma, konunun herhangi bir gazeteye indirgenmeden doğrudan Osmanlı basınına teşmil edilmesi sebebiyle öncüllerine kıyasla çok daha tafsilatlı veriler sunmaktadır. Böylece, gazeteler üzerinden fasıllı bir gelişme gösteren literatür, bu tez çalışması ile birlikte uzun bir sıçrama gerçekleştirmiştir. Yunus Emre Tekinsoy 2015 senesinde tamamladığı “*Balkan Savaşları'nda Osmanlı Kamuoyu*”¹² başlıklı doktora tezinde, meseleyi daha ziyade kamuoyu ekseninde inceleyerek literatüre önemli bir derinlik kazandırmıştır. Yazar, konuyu her ne kadar İstanbul basını çerçevesinde incelemiş olsa da Balkan Savaşları sırasında kamuoyu kavramının sadece başkentle sınırlanmayacağını, savaşın basın ve kamuoyu yönünün Balkanlardan, Anadolu'ya, Yemen'den Basra Körfezi'ne kadar geniş bir saha içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini belirterek literatürün gelişimi için önemli bir tespitte bulunmuştur¹³.

Balkan Savaşları basın tarihi çalışmaları 2010'lu yıllarla birlikte yönünü ve kaynak arayışını kısmen Batı'ya çevirmiştir. Nitekim bu dönemde dijitalleşmeye başlayan arşivcilik hizmetleri, birçok disiplinin “sınır ötesi” genişlemesine imkân tanımıştır. Nitekim Levent Şarlak “*The Times Gazetesi'ne Göre Balkan Savaşları*” başlıklı doktora tezinde kullandığı temel kaynak olan The Times gazetesine erişimini “... elektronik ortam aboneliğiyle” açıklamaktadır¹⁴. Bu kapsamda hazırlanan “*The Balkan Wars According To The Pravda Newspaper*”¹⁵ başlıklı yüksek lisans tezi ile “*The Times Gazetesi'ne Göre Balkan Savaşları ve İngiltere'nin Politikası*”¹⁶ başlıklı makale, Türk

12 Yunus Emre Tekinsoy, *Balkan Savaşları'nda Osmanlı Kamuoyu*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2015.

13 Yunus Emre Tekinsoy, *agt.*, s. 3. Oğuz Karakartal da bu dönemde Kıbrıs'ta yayınlanan Seyf gazetesi hakkında yaptığı çalışmada Tekinsoy ile aynı fikirleri paylaşmaktadır, bk. Oğuz Karakartal, “1912-1913 Balkan Savaşları Tanığı Bir Kıbrıs Türk Gazetesi: Seyf”, *100. Yılında Balkan Savaşları (1912-1913) İhtilafı Duruşlar*, C 2, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s. 771-782.

14 Levent Şarlak, *The Times Gazetesine Göre Balkan Savaşları*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2018, s. VIII. Yine Levent Yıkıcı da hazırladığı doktora tezinde kaynakların dijitalize haline vurgu yapmaktadır, bk. Levent Yıkıcı, *İngiliz Kaynaklarına Göre Balkan Savaşları (1912-1913)*, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gaziantep 2018, s. 6-8

15 Levent Şarlak, *The Balkan Wars According To The Pravda Newspaper*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2012.

16 Mehmet Okur, “The Times Gazetesi'ne Göre Balkan Savaşları ve İngiltere'nin Politikası”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, XII/2 Kış, s. 183-197.

tarihçiliğinin konuyu Batılı kaynaklar üzerinden değerlendirdiğini gösteren diğer çalışmalardır. Mehmet Sait Dilek tarafından kaleme alınan “*Osmanlı Devleti’nin Balkan Savaşları’ndaki Yenilgisinin Amerikan Basınındaki Yankıları*”¹⁷ başlıklı makale de bu noktada anılabilecek bir diğer çalışmadır. “*The New York Times Gazetesine Göre Balkan Savaşları (1912-1913)*”¹⁸ başlıklı yüksek lisans tezi ise sahanın Batı merkezli kaynaklarla genişlediğini gösteren bir diğer örnektir.

Balkan Savaşları basın tarihi literatürünü meydana getiren çalışmalar hakkındaki bu kısa değerlendirme, Edirne Vilayet Gazetesi’nin söz konusu literatüre hangi noktadan eklenilebileceğini göstermesi bakımından önemlidir. Nitekim bu çalışmalarda genelde Balkan Savaşları özelde ise Edirne kuşatması, dönemin İstanbul ve Avrupa gazeteleri aracılığıyla “dışarıdan” bir bakış açısı ile değerlendirilirken, Edirne Vilayet Gazetesi ise aynı döneme “içeriden” bir perspektif sunmaktadır. Bunun yanı sıra Edirne Vilayet Gazetesi’nin kuşatma sırasında yayınlanan tek sayısı, Balkan Savaşları sırasında Osmanlı basınıının İstanbul ile sınırlı olan kamusal alanını genişletmekte ve bu doğrultuda meydana getirilen Balkan Savaşları basın tarihi literatürüne de önemli bir derinlik kazandırmaktadır. Dolayısıyla kuşatma sırasında yayınlanan vilayet gazetesi, şehrin dış dünya ile irtibatının kaybolduğu bu izole dönemde, Edirne’de bir basın-yayın faaliyeti olduğunu göstermekte ve bu doğrultuda gün yüzüne çıkan ilk gazete olarak Balkan Savaşları ve Edirne kuşatma tarihi açısından önemli bir tarihi kaynak görevi görmektedir.

Kuşatma Gazetesinin Alamet-i Farikası

Vilayet gazetelerinin tipik bir örneği olan Edirne, ilk sayfasında genellikle “telgraflar” ve “kısm-ı resmi” gibi başlıklar altında şehir ve ülke içinde meydana gelen gelişmelerin yanı sıra Osmanlı bürokrasisinin almış olduğu kararları şehir kamuoyuna tebliğ etmektedir. Bu içeriklerin ardından kahir ekseriyetle “Vilayet Havadisi” başlığına yer veren gazete, bu başlık altında ise mutasarrıflık ve kaymakamlıklarda meydana gelen gelişmeler ile tevcihat, nişan, şehirdeki imar işleri ve istimlak haberlerinin yanı sıra yangın vs. gibi günlük olayları okuyucuları ile paylaşmaktadır. Ardından şehirdeki şube müdürlükleri, daireler

17 Mehmet Sait Dilek, “Osmanlı Devleti’nin Balkan Savaşları’ndaki Yenilgisinin Amerikan Basınındaki Yankıları”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 33, Konya 2013, s. 283-300. Aynı dönemde kaleme alınan benzer bir çalışma için bk. Fikrettin Yavuz, “New York Times Gazetesi’nin Gözüyle Bakan Savaşları” *Tarih Okulu Dergisi*, Aralık 2013, Y. 6, S. XVI, s. 147-186

18 İpek Bolat, *The New York Times Gazetesine Göre Balkan Savaşları (1912-1913)*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2015.

ve mahkemelerde görülen davalar ile zayı ve satış ilanlarına sütunlarında yer açan gazetenin bir kısmı da halkın bireysel gelişimi ve meslekî eğitimi adına gündelik ve pratik konulara ayrılmakta, yer yer bu bağlamda yayınlanmış olan eserlerden tefrika halinde pasajlar sunmaktadır.

Bu haliyle vilayet gazetelerinin biçimsel ve içeriksel olarak bir istisnası olmayan “Edirne”, vilayet gazetelerindeki bir klişeyi de pek tabii kullanmıştır “*Her ... gününü neşr olunur ve vilayetin resmi gazetesidir*”. Hiç şüphe yok ki, vilayet gazetelerinin yayın politikası resmî bir çizgi üzerinde gerçekleşmektedir. Dolayısıyla “resmî ceride” ibaresi, vilayet gazetelerinin ayrılmaz hatta varoluşsal bir klişesidir. Fakat kuşatma sırasında yayınlanan Edirne Vilayet Gazetesi, şehrin merkez ve çevre ile iletişim kuramaması ve aynı zamanda yayınlanan çoğu içeriğin resmi kaynaklardan alınamaması ve/ya teyit edilememesi nedeniyle “gayr-ı resmi” bir yapıya bürünmüştür. Nitekim söz konusu klişe Edirne Vilayet Gazetesi'nin kuşatma sırasında yayınlanan nüshasında “*vilayetin haftalık, resmi ve gayr-i resmi ceridesidir*”¹⁹ olarak güncellenmiş ve gazetenin periyodik bir yayın süreci olmadığı için hangi günlerde yaymlandığı bilgisine de yer verilmemiştir.

Resmi Haberler: Babîâli Baskını ve Hükümet Değişikliği

Kuşatma sırasında yayınlanan Edirne Vilayet Gazetesi'nin sütunlarında yer verdiği ilk haber, Balkan Savaşı'nın ateşkes sürecinde meydana gelen hükümet değişikliğini konu edinmektedir. İttihatçıların ifadelerine göre 23 Ocak 1913 tarihinde gerçekleştirilen Babîâli Baskını'nın temel nedeni, Kamil Paşa Hükümeti'nin Londra'da sürdürdüğü görüşmelerdeki başarısızlığıydı. Avrupa devletleri, 17 Ocak 1913 tarihinde Londra'da gerçekleştirilen görüşmelerin ardından Babîâli'ye verdikleri ortak notada Edirne'nin Bulgaristan'a, Adalar'ın ise kendilerine bırakılmasını istemiştir. 22 Ocak 1913 günü Dolmabahçe Sarayı'nda iktidar ve muhalefetin ileri gelenleri arasında Avrupa devletlerince verilen bu tekliflerin görüşülmesinin akabinde²⁰ Kamil Paşa Hükümeti'nin Edirne'yi Bulgaristan'a vermeyi kabul ettiği başkentte yüksek sesle konuşulmaya başlanmıştı²¹. Yaşanan bu gelişmelerin ardından bir süredir hükümeti ele

19 Aslına bakılırsa Edirne Vilayet Gazetesi'nin daha önce de “gayr-i resmi” ibaresi eşliğinde yaymlandığı görülmektedir. Gazetenin bu sayıları incelendiğinde de yayınlanan haber içeriklerinin “gayr-i resmi” surette olduğu anlaşılmaktadır.

20 Cevdet Küçük, “Bâbiâli Baskını”, *TDVİA*, C 4, İstanbul 1991, s. 389-390.

21 Daha fazla bilgi için bk. Necdet Hayta, *Balkan Savaşı'nın Diplomatik Boyutu ve Londra Büyükelçiler Konferansı (17 Aralık 1912-11 Ağustos 1913)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2008.

geçirmeye çalışan İttihat ve Terakki Partisi, başta Enver Bey olmak üzere, 23 Ocak 1913 günü Babıâli'de elçilere verilecek cevabi notayı görüşmekte olan iktidar üyelerini etkisiz hale getirerek hükümeti ele geçirmiştir²². Hükümet değişikliğinin ardından Sadrazam ve Harbiye Nazırı olarak göreve getirilen Mahmud Şevket Paşa, konuyu siyasi bir çerçevede değerlendirerek tüm Osmanlı vilayetlerine birer telgraf göndermiştir. Buna göre Padişah, Kamil Paşa'nın istifa etmesi üzerine sadrazamlık görevini kendisine vermiş ve ardından da yeni bir kabine meydana getirilmiştir. Mahmud Şevket Paşa, devletin siyasi eksende yaşadığı bu değişikliğe bakılmaksızın “*tüm ülke memurlarının resmî ve vatanî vazîfelerini eksiksiz bir şekilde yerine getirmesi*” gerektiğini hatta “*memleketin geçirdiği*” savaş nedeniyle bunun bir “*zaruriyet*” olduğunu belirtmiştir. Mahmud Şevket Paşa bu noktadan hareketle tüm Osmanlı memurlarının kanunlara uygun hareket etmesini bir vatanperverlik göstergesi olarak değerlendirirken, ifadelerinin hemen ardından yeni kabineyi meydana getiren üyeler hakkında bilgilendirme yapmıştır²³.

Tablo 1: Babıâli Baskını'nın Ardından Kurulan Yeni Kabinenin Üyeleri

Sadrazam ve Harbiye Nazırı	Mahmud Şevket Paşa
Dâhiliye Nazırı	Hacı Adil Bey
Şura-yı Devlet Reisi	Said Halim Paşa
Bahriye Nazırı	Mirliva Mahmud Paşa
Hariciye Nazırı Vekili	Atina Sefir-i Sabık-ı Muhtar Bey
Adliye Nazırı	İstanbul Vali-i Sabık-ı İbrahim Bey
Maliye Nazırı	Rıfat Bey
Nafia Nazırı	Ayandan Besarya Efendi

Avrupa Devletleri, İstanbul'daki elçilikleri aracılığıyla 17 Ocak 1913 tarihinde Edirne'nin Balkan Devletleri'ne terkedilmesi Ege Adaları'nın geleceği hakkındaki kararın ise kendilerine bırakılması için Osmanlı Hükümeti'ne bir nota vermişti. Avrupa Devletleri'nin bu isteklerine yönelik barış yanlısı bir cevap verilmesi kararlaştırılırken, Edirne'nin Balkan Devletleri'ne bırakılmasının büyük bir fedakârlık olacağı üzerinde durulmuş, şehrin Osmanlı Devleti'nin ikinci başkenti olması bir yana “*hem ahali hem de dini yapıları ve tarihi hatıraları bakımından özbeöz bir İslam şehri*” olduğu vurgulanarak bu istek geri çevrilmiştir, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Hariciye Siyasi (HR. SYS), 1983-1, s. 18; BOA, MB., 900/61; BOA, MB., 901/1.

22 Cevdet Küçük, agm., s. 390.

23 Kamil Paşa'nın istifası, Mahmud Şevket Paşa'nın Sadrazam olarak göreve getirilmesi, Mehmed Reşad'ın bu bağlamdaki “Sûret-i Hatt-ı Hümayûn”u ve kabine değişikliğine dair ilk haberler, baskının ertesi günü başkent gazetelerinde ayrıntılı bir şekilde yer almaya başlamıştır, bk. “Heyet-i Cedide-i Vükela”, *Tasfir-i Efkâr*, No. 646-2, 24 Ocak 1913, s. 3.

Evkaf Nazırı	Hayri Bey
Ticaret ve Ziraat Nazırı	Aydın Vali-i Sabık-ı Celal Bey
Posta ve Telgraf Nazırı	Maliye Müfettişlerinden Uskan Efendi
Maarif Nazırı	Saruhan Mutasarrıf-ı Sabık-ı Şükrü Bey

Kaynak: “Kısm-ı Resmî”, *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1653, 29 Ocak 1913, s. 1.

Yeni kabine üyelerinin yer aldığı bu listenin ardından Dâhiliye Nezareti'nin yeni nazırı olarak göreve getirilen Hacı Adil Bey'in Osmanlı bürokratları ve memurları için sarf ettiği ifadeler kamuoyu ile paylaşılmıştır. Dâhiliye Nezareti'nden bildirildiğine göre Adil Bey “*tebdil edilen*” yeni kabinedeki görevine Padişah tarafından getirilmiş ve vazifesine de derhâl başlamıştı. Tıpkı Sadrazam Mahmud Şevket Paşa gibi Osmanlı memurlarının görevlerini layıkıyla yerine getirmesi gerektiğine değinen Adil Bey, meseleyi biraz daha detaylandırarak sözü firakçılık çatışmalarına getirmiştir. Buna göre görevinde fırka işlerini gözeten memurların bu tutumları her şeyden önce devlet bürokrasisini olumsuz bir şekilde etkileyecekti. Dolayısıyla herkesin vazifesini kanunlara uygun bir şekilde sürdürmesi gerektiğini belirten Dâhiliye Nazırı, sözlerine “*büyük küçük bilcümle memurin, zamanın muhtaç olduğu ve vatan-ı muazzezın kendilerinden beklediği hamiyet ve istikametle beraber hüsn-ü gayret ve fedakarî ile vazife-i kanuniyesini ifada devam ettikçe memuriyetlerinin bekasından emin olmalıdırlar*” ifadeleri ile devam etmiştir. Ardından devletin düşmanlara karşı müdafaa edilebilmesinin “*hükümetle milletin ittihâd-ı efkâr ve vicdan ile çalışmasına muhtaç olduğu*”na bağlayan Adil Bey, tüm memurların samimiyetle vazifelerine devam etmesini ve “*emin-i inzibat hususuna fevkalade dikkatle bundan tevliid edebilecek mesuliyetlere meydan verilmemesini bilhassa tavsiye eylerim*” temennisiyle ifadelerini sonlandırmıştır²⁴.

Beyanname: Şehir Bürokrasisinin Sözcüsü Olarak Edirne Vilayet Gazetesi

Şehirdeki çeşitli kamu birimleri tarafından yayınlanan beyanname haberleri, vilayet gazetelerinin önemli içeriklerinden biridir. Genellikle şehrin idarî ve ekonomik gündemine dair çeşitli meclis ve oda kurulları tarafından alınan kararların yanı sıra ilgili mevzuatta gerçekleştirilen düzenlemeler bu başlık altında kamuoyuna sunulmaktadır²⁵. Beyanname haberleri, şehir kamuoyunun yönetsel

24 “Dâhiliye Nezaret-i Celilesi'nden”, *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1653, 29 Ocak 1913, s. 1.

25 Hatta vilayet gazetelerinin en önemli fonksiyonlarından biri olarak yönetimin aldığı kararların kırsal kesime iletilmesi olduğu ileri sürülmektedir, bk. Uygur Kocabaşoğlu, Ali Birinci, agm., s. 109.

olarak bilgilendirilmesini sağladığı için bu durum vilayet gazetelerinin “resmi” boyutunu yansıtan en önemli içerikler arasında yer almaktadır.

Edirne kuşatması sırasında şehirde bulunan ve tanıklıklarını günlük olarak kaleme alan birçok yazar, bu süreçte Kale Kumandanlığı tarafından yayınlanan beyannamelerden söz etmektedir. Ancak belirtmek gerekir ki bu beyannameler yöneten ile yönetilen arasındaki diyalogu sağlamaktan ziyade şehir kamuoyunu savaş gündeminden haberdar etmeyi ve halkın moralini yüksek tutabilmeyi hedeflemiştir. Yayınlanan beyannamelerin sahip olduğu bu toplumsal etki birçok günlük metninde kendisine yer bulmuştur²⁶. Hatta kuşatma sırasında yayınlanan beyannamelerin sayısı ve önemine dikkat çekmek isteyen kimi araştırmacılar, bu durumu “beyannameler savaşı” ifadeleriyle yorumlamıştır²⁷. Ancak Edirne Vilayet Gazetesi’nde yer alan bu içerik, kuşatma sırasında yayınlanan tüm beyannamelerin Kale Kumandanlığı’na ait olmadığını göstermektedir.

12 Kânûn-î sâni 1328 (25 Ocak 1913) tarihinde Vilayet İdare Meclisi, Belediye ve Ticaret Odası tarafından müştereken yayınlanan bu beyannamede çeşitli hububat fiyatları belirtilmiştir. Ancak belirlenen bu fiyatlar tüketici ve satıcılardan çok ellerinde hububat bulunan kişileri ilgilendirmekteydi. Bu durum, kuşatmanın 3. ayı geride kalırken şehirdeki erzak stoklarının tükenmeye başladığını halkın beslenme ve hatta açlık sorunlarıyla karşı karşıya kaldığını göstermektedir. Nitekim kuşatmanın ilerleyen safhalarında çok daha ciddi bir problem haline gelen bu sorunun üstesinden gelebilmek için oluşturulan heyetler aracılığıyla hanelerde erzak arama faaliyetleri gerçekleştirilmiş, bulunan erzaklara ordu iaşesinin sağlanabilmesi adına el konulmuştur. Her ne kadar yapılan aramalarda belirli bir miktar erzak elde edilse de bazı kişiler evlerinde bulunan erzakları

26 Angel Gueron, Bulgar ordusu tarafından telsiz-telgraf iletişiminin sağlandığı mahaller ile askeri binalara gerçekleştirilen bombardımanın ardından “*halkın bir arada bulunup atılan toplara hedef olmaması için evlerine gitmesi*” gerektiğini belirten beyannameyi okuyunca bir hayli endişelenmiştir, bk. Rifat N. Bali, “Edirne Muhasarası Sırasında Tutulmuş Bir Günlük-I, *Tarih ve Toplum*, S. 190, Ekim 1999, s. 40. Raif Necdet (Kestelli) 16 Ekim 1912 tarihinde yayınlanan beyannamedeki Osmanlı ordusunun Kırklareli’deki düşmana büyük kayıplar verdiğini, Üsküp civarında ise Sırp ve Bulgar kuvvetleriyle çatışmaların devam ettiğini belirten ifadeler karşısında hayal kırıklığına uğramıştır. Raif Necdet Osmanlı ordularının “*hiç olmazsa kısmen hudut dışında savaşmakta olduklarını*” ümit ettiğinden asker ve halkın manevi kuvvetini arttırmak için bir çabuklukla verilen bu haberi, “*hayalimize ve emelimize vurulmuş ilk darbe*” olarak yorumlamaktadır, bk. Raif Necdet Kestelli, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Batışı (Ufûl) Edirne Savunması*, Yay. haz. Veliye Özdemir, Arma Yayınları, İstanbul 2001, s. 21-22.

27 Veysi Akın, “Balkan Harbi’nde Edirne Kuşatması Esnasında Bulgarların Psikolojik Harp Taktikleri ve Edirne Müdafii Şükrü Paşa”, *Türk Yurdu*, 100. Yılında Balkan Harbi Balkanlarda Müslüman-Türk Kallıamı, C 32, S. 303, Ankara 2012, s. 32.

arama heyetlerine teslim etmemek için her yolu denemiştir²⁸. Bu noktada yaşanan sorunların giderilebilmesi adına “*zahire sahipleri için gayet müsait*” bir fiyatlandırma yapılmış ve ellerinde zahire olan kişilerin bu fiyatlandırmadan istifade etmeleri istenmiştir. Öte yandan “*beyannamenin tarih-i ilanından itibaren on gün zarfında zahiresini hükümete satmayan ve gizleyenler olduğu takdirde zahire-i mezkûre(nin) cebren müsadere olunacağı*” da belirtilmiştir²⁹. Ancak anlaşılan o ki yayınlanan bu beyannameden istenilen sonuç elde edilememiş ve kısa bir süre sonra oluşturulan komisyonlar şehrin tüm mahallelerinde aramalar gerçekleştirmeye başlamıştır. Bu arama faaliyetlerinde belirli bir düzen olmadığını ve herkesin “*aklının erdiğince*” çalıştığını gözlemleyen Hafız Rakım (Ertür), yaşananlar nedeniyle arama görevlilerinin yanı sıra idari yöneticileri de eleştirmektedir³⁰. Şehirde yaşanan bu önemli sorun karşısında beyannamede fiyatlandırması yapılan ürünler ise şu şekildedir.

Tablo 2: Zahire Sahipleri İçin Belirlenen Fiyat Listesi

Para		Para	
Buğday	60	Kızılca	58
Arpa	44	Yulaf	38
Çavdar	46	Mısır	45
Süpürge Tohumu	30	Kapluca	38
Kuşyemi	60	Nohud	80
Burçak	45	Mercimek	80

Kaynak: “Beyanname”, *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1653, 29 Ocak 1913, s. 1.

Vilayet Havadisleri: Kuşatma Altında Gündelik Hayat

Gazeteler şehrin o günkü insanları, mekânları ve olayları hakkında sütunlarında yer verdiği içeriklerle zamanı benzersiz bir şekilde resmetmektedir. Fakat gözden

28 Erzaklar özellikle gayr-i müslim halk tarafından yer altlarına, mahzenlere, sarnıçlara ve kuyulara saklanmaktaydı, bk. Ali Remzi Yiğitgüden, *age.*, s. 208. Kuşatmanın tanıklarından Christoff bu noktada çarpıcı ifadeler kullanmaktadır: “*Fakat Yunanlılar ile Bulgarlar kurnazdılar ve yiyeceklerini saklamayı iyi becerirlerdi.*” R. P. Paul Christoff, *Edirne Kuşatması Günlüğü Kuşatma Altında Yaşayan Birinin Günlük Notları*, çev. ve haz. Yunus Emre Kaleli, DBY Yayınları, İstanbul 2017, s. 134. Edirne Valisi Halil Bey ise erzak saklayan kişileri “*menfaatçi ve şehrin mukavemetini arzu etmeyen bir sınıf*” olarak değerlendirmektedir, bk. “Edirne Muhasarasının Tarihçesi”, *Tanin*, No. 1594, 25 Nisan 1913, s. 2.

29 “Beyanname”, *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1653, 29 Ocak 1913, s. 1.

30 *Hafız Rakım Ertür'ün Anılarından Balkan Savaşında Edirne Savunması Günleri*, Haz. Ratip Kazancıgil, 2. Basım, Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları, İstanbul 1999, s. 58.

kaçırılmaması gereken önemli bir nokta, bu resmin “o günü” eksiksiz şekilde diğer bir ifadeyle tüm açıklığıyla gözler önüne sermekten oldukça uzak olduğudur. Nitekim politik eğilimler ve/ya gazete sahibinin kişisel tercih ve ön yargıları neticesinde anlık ve derin bir dönüşüme oldukça müsait bir yapıya sahip olan gazete gibi kaynaklar, bu noktada titizlikle irdelenmelidir. Bunun yanında vilayet gazetelerinin, şehrin matbaa müdürünün nezaretinde yayımlandığı, dolayısıyla tekil öznenin kamusal bir yayın olan vilayet gazetelerine açıktan olmasa da birtakım müdahalelerde bulunabileceği de göz ardı edilmemelidir. Fakat Edirne Vilayet Gazetesi'nin kuşatma sırasında yayınlanan sayısında yer alan içerikler gerek aynı süreçte şehirde kaleme alınan günlük metinleri, gerek arşiv belgeleri ve gerekse dönemin İstanbul gazeteleri ile karşılaştırılarak değerlendirilebilmektedir. Dolayısıyla Edirne Vilayet Gazetesi kuşatma sırasında tek bir sayı yayınlanmış olmasına rağmen geçmişe bir adım daha yaklaşabilme çabası içerisinde anlam kazanmakta ve bu kazanım ile birlikte mevcut literatüre önemli bir derinlik getirerek tarihin tek seslilikten uzak, çoğulcu ve dönüşüme açık yapısını göstermesi bakımından da önem arz etmektedir.

Vilayet gazetelerinin klişe başlıklarından olan “Vilayet Havadisleri” sütununda yer alan haberler, Edirne'nin kuşatma gündemini tam anlamıyla “yerel” bir eksene oturtmaktadır. Şehir kamuoyunu öncelikle başkentin siyasî gündeminden haberdar eden gazete, bu başlık ile birlikte şehrin insanlarına diğer bir ifadeyle cadde ve sokaklarında olup bitenlere odaklanmaktadır. Bu haliyle gazetede yer alan içerikler, Edirne kuşatması gündemini aynı dönemde başkent basınında yayınlanan gazetelerin siyasî ve askerî odağından çıkararak merkezinde sıradan insanın yer aldığı gündelik bir hayatın varlığını ortaya koymakta; kuşatmanın başrolünde ve sahnesinde komutanlara, bürokratik yetkililere, nezaretlere veya cephelere değil sıradan insanların küçük hikâyelerine yer vermektedir. Fakat bu noktada belirtmek gerekir ki “Vilayet Havadisleri” başlığı altında yer alan içerikler, vilayet genelindeki gelişmeleri aktarmaktan çok sadece Edirne şehir merkezinde meydana gelen gelişmeleri konu edinmektedir. Edirne Vilayet Gazetesi'nin bu sütununda yer alan haberler ise şu şekildedir.

Şehitler İçin Düzenlenen Mevlit Töreni

Gazetenin “Vilayet Havadisleri” sütununda yer alan ilk haber, “*Geçen Cuma günü Cuma namazından sonra Eski Camii Şerif’de*” büyük bir topluluğun katılımıyla “*şühedayn muhteremenin ervah-ı fedaileri*” adına kıraat edilen mevlit törenidir³¹. Kolektif bir

31 “Manzume-i Celile Kıraatı”, *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1653, 29 Ocak 1913, s. 1. Bu sırada Eski Camii'nin ikinci imamı olarak görevde bulunan Hafız Rakım (Ertür) Bey, bu mevlit töreni

organizasyon olarak gerçekleştirilen bu tören, halkın manevi motivasyonunu güçlendirme noktasında ön plana çıkmaktadır. Nitekim 23 Kasım 1912 tarihinde Mehmed Şükrü Paşa imzasıyla yayınlanan beyannamede de “*Müslüman din adamları ile diğer dini liderlerin*” halkı cesaretlendirmesi istenmiş, böylece şehirde bulunan Müslüman ve gayr-i müslim tüm halkın moral kazanması sağlanmaya çalışılmıştır³². Öte yandan aynı tarihlerde İstanbul’da da mevlit törenleri düzenlenmiş, genelde Perşembe akşamı gerçekleştirilen mevlit törenlerinin hangi tarih ve camilerde yapılacağı gazetelerde ilan edilerek, katılımın artırılması hedeflenmiştir. Daha çok Süleymaniye, Sultanahmet, Fatih ve Ayasofya camilerinde gerçekleştirilen bu törenlerde şehit askerler ile savaş sırasında hayatını kaybeden sivil halk anılmıştır. Özellikle Müdafaa-i Milliye Cemiyeti’nin çeşitli şubeleri tarafından düzenlenen mevlit törenlerinin ardından yardıma ihtiyacı olan muhacirler için nakdi ve aynı yardımlar da toplanmıştır³³.

Yangın Haberleri

Kuşatma tanıklarının ifadelerine bakılacak olursa Edirne, özellikle de Çatalca Ateşkesi’nin sona ermesiyle birlikte Bulgar ordusunun şiddetini giderek arttırdığı bombardımanlara maruz kalmış ve bu bombardımanlar şehirde yangın vakalarının artmasına neden olmuştur. Bulgar ordusunun ateşkes sürecinde toplanmış şehre daha yakın noktalarda konuşlandırmış olması, şehirde meydana gelen yangınların artış göstermesindeki sebepler arasında değerlendirilebilir³⁴. Çatalca Ateşkesi’nin sona ermesinin ardından gerçekleştirilen ilk bombardımanda 8 kişi vefat ederken, 10 kişi yaralanmış ve 53 hane de ağır hasara uğramıştır³⁵. Şehirde yangın vakalarının

hakkında ayrıntılı bilgiler vermektedir, bk. *Hafız Rakım Ertür’ün Anlarından Balkan Savaşında Edirne Savunması Günleri*, s. 57.

32 Paul, *age.*, s. 223.

33 “Üsküdar Daire-i Belediye Riyaseti Müdafaa-i Milliye Komisyonundan”, *Sabah*, No. 8417, 22 Şubat 1913, s. 3.

34 Bulgaristan ordusu tarafından gerçekleştirilen bombardımanın ardından meydana gelen bir yangın ve itfaiye görevlilerinin yangını söndürme çabalarını gösteren bir resim için bk. Edirne’de *Altı Ay Musaver Edirne Tarih-i Mahsurîyyeti*, Cüz. 1- 2- 3, C 1, Yay. Haz. Haluk Kayıcı, Ceren Matbaacılık, Edirne 2014, s. 17.

35 Ali Remiz Yiğitgüden, *age.*, s. 194. Dönemin Edirne Valisi Halil Bey’in ifadelerine bakılacak olursa, kuşatma başlamadan kısa bir süre önce İstanbul’dan Edirne’ye gelen itfaiye bölüğü, şehirde meydana gelen yangınlarda “*Jedakârane mesai*” göstermiş ve çıkan yangınların genişlemesine fırsat vermeden kısa sürede müdahalede bulunmuştur. Özellikle gece yarısı meydana gelen yangınların söndürülmesini daha zor bir hale getirmek isteyen Bulgar ordusu, yangın alanlarına şarapnel atışları gerçekleştirmiştir, bk. “Edirne Muhasarasının Tarihçesi”, *Tanin*, No. 1590, 21 Nisan 1913, s. 2.

en fazla yaşandığı dönem ise 1913 Şubatının ilk haftası başlayıp aralıksız bir şekilde 36 gün boyunca devam ederek 14 Mart 1913 tarihinde kesilen bombardımanlar sırasında gerçekleşmiş, bu süreçte 25 yangın meydana gelmiştir³⁶. Ancak “Vilayet Havadisleri” başlığı altında yer verilen habere bakılacak olursa şehirdeki yangın vakalarının sadece bu bombardımanların bir sonucu olmadığı anlaşılmaktadır. Öyle ki şehir bir yandan kuşatma altında bulunurken diğer yandan gündelik hayat kendi seyirinde devam etmekte, bazı yangınlar dikkatsizlik ve kaza sonucu ortaya çıkmaktaydı.

Habere göre “*Kanun-ı saninin dokuzuncu günü* (22 Ocak 1913) *vasatı saat dörtte Edirne’de Balıkpazarı’nda Attar İstefan’ın dükkânı*”ndaki benzin tenekesi, mumdan tutuşarak alev almıştı. Her ne kadar “*teneke sokağa atılmak suretiyle bir kaza vukuuna mahal kalmamış*” ise de İstefan’ın çırağı İgor, elinden yaralanmış ve derhal tedavisine başlanmıştır³⁷. Bir diğer yangın ise “*geçen Cuma günü Hafif Süvari İkinci Alayı’nın tüfenkçi ustası Mustafa Efendi’nin Yeni İmaret civarında Emirşah Mahallesi’nde*”ki sigortasız evinin zemin katında meydana gelmiştir. Yapılan inceleme sonucunda “*ızbede bavul derundaki kibritlerin fareler tarafından karıştırılmasından neşet eylediği*” anlaşılan yangın, kısa sürede kontrol altına alınmış ve yangının etrafa sıçrayarak yayılmasına engel olunmuştur³⁸.

Vefat Haberleri

Bu sütun altında yer alan “*İrtihal*” başlıklı haberde “*fazıl ve mütefit bir zat*” olan “*Ulema-i kerimden Taşlık Medresesi müderrisi Hüseyin Efendi 80 yaşını müteceviz olduğu halde mübtela olduğu hastalıktan*” kurtulamayarak vefat ettiği bildirilmektedir³⁹. Yine “*Facia*” başlığı ile verilen bir diğer haberde de “*Buçuktepe Mahallesi’nden ve dülger esnafından almış yaşlarında İstavri’nin Kanun-ı saninin sekizinci günü* (21 Ocak 1913)” Keresteciler Bayırında “*feci*” bir şekilde vefat ettiği ve yapılan muayenenin ardından “*defnüne ruhsat verildiği polisten bildirilmiştir*.”⁴⁰

36 *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri Balkan Harbi (1912-1913) Edirne Kalesi Etrafındaki Muharebeler*, C II, K. III, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1993, s. 288-289.

37 “İştial”, *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1653, 29 Ocak 1913, s. 1.

38 “Eşerri Harik”, *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1653, 29 Ocak 1913, s. 2.

39 “İrtihal”, *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1653, 29 Ocak 1913, s. 1. Hafız Rakım Ertür, “Hoca” olarak bahsettiği Hüseyin Efendi’nin 85 yaşında vefat ettiğini notlarına eklemektedir. Bk. *Hafız Rakım Ertür’ün Anılarından Balkan Savaşında Edirne Savunması Günleri*, ..., s. 57.

40 “Facia”, *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1653, 29 Ocak 1913, s. 1.

Hırsızlık Haberleri

Edirne'nin kuşatma altında olduğu günlerde meydana gelen iki hırsızlık olayı, gazetenin "Vilayet Havadisleri" başlığı altında yer alan içeriklerden bir diğeridir. Haberin içeriğine bakılacak olursa "*Emirli karyesi muhacirlerinden İsmail oğlu İdris'in kesesindeki yüz küsur kuruş, Karaağaç'taki fırından ekme alırken Mümin Hoca Mahallesi'nden 15 yaşlarındaki Rıza tarafından*" çalındığı sırada "*On Birinci Nişancı Alayın Birinci Bölüğü On Sekizinci Onbaşısı Kartal kazalı Cemil*" bu durumu fark etmiş, paranın sahibine verilmesinin ardından Rıza da adliyeye sevk edilmiştir⁴¹.

Aynı tarihlerde gerçekleşen bir diğer hırsızlık olayında ise "*Geçen Cuma gecesini vasaatı saat on ikide Kıyak Semti'nde Bakkal Yanko'nun Buğuktepe Mahallesi'nde*" bulunan evinin camlarını kıran "*iki şahs-ı meçhul*" evi aradıkları sırada hane sahibi tarafından fark edilmişti. Hırsızlar Bakkal Yanko'nun "*vuku bulan feryad ve istimdadi üzerine bir şey alamaksızın*" firar etmişti. Hırsızlar, Kıyak (Kıyak) Polis Komiserliği'nce olay yerinde gerçekleştirilen incelemelerin ardından aranmaya başlanmıştı; ancak anlaşılan o ki Kıyak Polis Komiserliği'nin işi çok da zor değildi. Nitekim "*hane-i mezkûrda terk edilen iskarpinlerin*"den yola çıkılarak başlatılan inceleme sonucunda, hırsızlardan birinin "*Çokalca Mahallesi'nden Tatar Süleyman oğlu Hüsnü*" olduğu tespit edilmiştir⁴². Öte yandan bu hırsızlık olayının bir bakkal sahibin evinde meydana gelmesi, şehirdeki gıda ürünlerinin tükenmeye başladığı bir dönemde gerçekleşmiş olması nedeniyle de dikkat çekicidir.

Sağlık Haberleri

"Kolera" başlığını taşıyan haberde ise kuşatma sürecinde şehir halkı ve özellikle de askerler arasında meydana gelen salgın hastalıklara değinilmektedir. Edirne, kuşatma sırasında erzak yetersizliği başta olmak üzere maddî, manevî, sıhhi ve psikolojik açıdan pek çok sorun ile karşılaşmış ve bu sorunların üstesinden gelebilmek için çeşitli çözümler aranmıştır. Bu sorunlardan biri de gıda, tıbbî malzeme ve su temin edebilmenin neredeyse imkansız bir hale geldiği ortamda, günlük beslenme ve hijyenik ihtiyaçların azamî ölçüde dahi karşılanamaması nedeniyle meydana gelen salgın hastalıklardır. İlk olarak 13 Aralık 1912 tarihinde Osmanlı Doğu Ordusu'nda görülen kolera vakaları kısa bir süre içerisinde Çatalca hattında özellikle de Hadımköy civarında etkisini artırmıştır. Hasta askerlerin tedavi amacıyla İstanbul'a sevk edilmesi salgının başkente yayılmasına neden olurken⁴³

41 "Sirkat ve Derdest" *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1653, 29 Ocak 1913, s. 1.

42 "Sirkata Tasdi", *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1653, 29 Ocak 1913, s. 2.

43 Zuhâl Özyayın, "Balkan Savaşı ve Muhasarada Edirne'de Sağlık Hizmetleri", *Edirne: Serhattaki*

kolera vakaları bir süre sonra Edirne’de de görülmeye başlamıştır⁴⁴. Etkisini ilk olarak askerler arasında gösteren kolera, akabinde halk arasında da yayılmış, bu doğrultuda tedbir amacıyla okullar kapatılarak eğitime ara verilmiştir. Fakat daha sonra gerek salgının gerekse bombardımanın şiddetlenmesi üzerine okullar kuşatmanın sonuna dek bir daha açılmamış; ilerleyen süreçte okullar hastane, öğretmenler ise yardımcı sağlık personeli olarak hizmet vermeye başlamıştır⁴⁵.

16 Aralık 1912 tarihinde hastane başhekiminin Müstahkem Mevkii Komutanlığı’na verdiği akşam raporunda, şehirde kolera ve tifö gibi hastalıkların ortaya çıkmaya başladığı ve buna mukabil tıbbi malzemelerin de tükenme noktasına geldiği bildirilmektedir. Şehirde meydana gelen kolera vakalarının temel sebeplerinden biri, Bulgar ordusunun şehrin su ihtiyacını karşılayan kaynakları ele geçirip tahrip etmesiydi. Bunun bir sonucu olarak su ihtiyacını kuyulardan ve kullanıma müsait olmayan Arda Nehri’nden temin etmeye çalışan şehir halkı arasında kolera vakaları artmaya başlamıştı. Bu doğrultuda Edirne Belediyesi, Arda Nehri kenarında konumlandığı bir motor vasıtasıyla şehrin muhtelif mahallerine su nakletmeye başlamış ve yine büyük kazanlarda su kaynatılarak halkın günlük su ihtiyacı karşılanmaya çalışılmıştır⁴⁶. Bu sırada doktorların “özverili” çalışmaları ve istihkâm birliklerinin ihtiyaç duyulan yerlere kireç dağıtması gibi çabaların

Paytaht, Edirne, haz. Emin Nedret İşli, M. Sabri Koz, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2008, s. 282-283.

44 Ali Remzi Yiğitgüden, *age.*, s. 165.

45 Nilüfer Gökçe, Esin Karlıkaya, “1829-1914 Yılları Arasında Edirne’de Görülen Salgın Hastalıklar ve Sağlık Hizmetleri”, *Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, C 18, S. 2, Edirne 2001, s. 136 (131-141).

Edirne Allience Kız Okulu Müdürü Angel Gueron’un ifadelerine göre okul, 17 dikiş makinesinden oluşan bir atölyeye dönüştürülmüş, yaralı askerler için pansuman malzemeleri ile çeşitli giyecekler dikilmeye başlanmıştır, bk. Rıfat N. Bali, “Edirne Muhasarası Sırasında Tutulmuş Bir Günlük-I, *Tarih ve Toplum*, S. 190, Ekim 1999, s. 36-37. Öte yandan şehirdeki okul ve öğretmenler sağlık hizmetlerinin sürdürülebilmesinde önemli rol oynasalar da bu noktada çözülmesi gereken tek sorun mekân ve personel ihtiyacı değildi. Başta tıbbi malzeme olmak üzere birçok yardımcı ekipmanın temininde sorunlar yaşanmaktaydı. Her ne kadar gerekli olan tıbbi malzeme İstanbul’dan yola çıkmışsa da şehre ulaşamamış, hastaneler için gerekli olan ekipman Osmanlı Bankası aracılığıyla gönderilen 2.000 liralık bütçe ile şehir içerisinden temin edilmeye çalışılmıştır. Hastane için gerekli olan yataklar otellerden kiralanırken hasta ve yaralıların tedavisi için ihtiyaç duyulan pamuklu bezler memurlar tarafından tedarik edilmiştir. Kuşatmanın ilerleyen günlerinde yaralı sayısının artışına paralel olarak daha fazla sağlık personeline ihtiyaç duyulmuş, diş hekimleri ve eczacılar da genel sağlık hizmetlerinde görev almaya başlamıştır, bk. Zuhâl Aydın, *agm.*, s. 280.

46 “Edirne Muhasarasının Tarihçesi”, *Tanin*, No. 1593, 8 Mayıs 1913, s. 1.

ardından iki hafta sonra kolera vakaları eski şiddetini kaybetmiştir⁴⁷. Tüm bu çabaların sonucunda 25 Ocak 1913 tarihine gelindiğinde Sıhhiye Müfettişliği'nden bildirilen raporda “*On gündün beri lehülhamd koleradan hiçbir*” vefat gerçekleşmediği bilgisi, Edirne Vilayet Gazetesi tarafından şehir kamuoyuna aktarılmıştır⁴⁸.

Zahire Fiyatlarının Güncellenmesi

Hiç şüphe yok ki Edirne kuşatması sırasında şehir halkını gerek sağlık gerekse psikolojik açıdan olumsuz şekilde etkileyen en önemli konu beslenme sorunuydu. Daha önce de ifade edildiği üzere mevcut gıda stoklarının giderek azalması, hububat fiyatlarının bir hayli yükselmesine neden olmaktadır⁴⁹. Nitekim Edirne kuşatması sırasında kaleme alınan günlük metinlerinde yazarların altını sıklıkla çizdiği bu konu, Edirne Vilayet Gazetesi'nde de kendine yer bulmuştur. Buna göre “*Ahval-i hazıra münasebetiyle evvelce zahaire takdir edilmiş olan fiyatın tezyidine lüzum görülmüş*” ve “*Kanun-ı saninin on ikinci (25 Ocak 1913) Cuma ertesi günü*” Vilayet Meclisi, Ticaret Odası ve Belediye Heyeti “*taht-ı riyasetinde*” zahirelerin satış fiyatına dair yeni bir düzenleme gerçekleştirmiştir. Buna göre “*13 Kanun-ı sani 1328 (26 Ocak 1913)*” tarihinden itibaren geçerli olacak bu yeni fiyatlandırma şehir kamuoyuna tebliğ edilmiş olup ilgili ürünlerin fiyatlandırması şu şekilde belirtilmiştir⁵⁰.

Tablo 3: Vilayet İdare Meclisi, Ticaret Odası ve Belediye Heyeti Tarafından Kuşatma Nedeniyle Zahire Fiyatlarında Yapılan Güncelleme

Mecidiye On Dokuzdan			
Para		Para	
Buğday	60	Kızılca	58
Arpa	44	Yulaf	38
Çavdar	46	Mısır	45
Süpürge Tohumu	30	Kapluca	38
Kuş Yemi	60	Nohud	80

47 Ali Remzi Yiğitgüden, *age.*, s. 165.

48 “Kolera”, *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1653, 29 Ocak 1913, s. 2.

49 “Şükürü Paşa İle Mülakat”, *Tanin*, No. 1578, 22 Nisan 1913, s. 3-4.

50 Kuşatma sırasında Eski Cami'nin ikinci imamı olarak görevde bulunan Hafız Rakım (Ertür), aynı zamanda yerel idare tarafından aşar ambarında da görevlendirilmiştir. Köylü, tüccar, değirmen ve hükümet arasındaki tüm tahıl alışveriş organizasyonuna tanıklık eden Hafız Rakım, ürünlerin fiyatlandırılması hakkında da detaylı bilgiler vermektedir, bk. *Hafız Rakım Ertür'ün Anılarından Balkan Savaşında Edirne Savunması Günleri*, s. 73.

Burçak	45	Mercimek	80
Darı	50		

Kaynak: “Fiyat Takdiri”, *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1653, 29 Ocak 1913, s. 2.

Muhtelif tahıl ürünlerinde güncellenen fiyatların daha önce ellerinde zahire bulunan kişilerin ürünleri için belirlenen fiyatlarla birebir aynı olması dikkat çekicidir. Bu durum toplanan ürünlerin halka aynı fiyata satılacağını göstermektedir. Öte yandan kuşatmanın sonuna doğru gelinirken şehirdeki un stokunun tükenmesi nedeniyle ekmekler kuşyemi, süpürge tohumu, kızılca, darı ve kapluca gibi çeşitli tahılların karıştırılmasıyla imal edilmeye başlanmıştı. Bu doğrultuda ekmek imalinde kullanılan buğdayın kuşyemi ile aynı fiyat üzerinden satılması bir diğer dikkat çekici noktadır. Ekmek üretiminde kullanılan bu tahıllardan süpürge tohumunun listedeki en ucuz zahire olması, söz konusu ürünün şehirde bol miktarda bulunduğunu ve imal edilen ekmeklere de aynı nispette ilave edildiğini akıllara getirmektedir. Kuşatmanın tanıklarından Mustafa Şevket Bey’in kaleme aldıklarına bakılacak olursa bu sırada imal edilen ekmeklerin muhteviyatı hakkındaki daha ayrıntılı verilere ulaşabiliriz; “%7 Buğday, arpa, kızılca, mısır, darı, çavdar, %8 kapluca, %25 süpürge tohumu, kuş otuyla mahluttu. Demek ki %50’si kuvvei gıdaiyeden sarfınazar...”⁵¹ Ekmek imalinde kullanılmayan nohut ve mercimek gibi ürünlerin diğer ürünlere kıyasla ortalama bir buçuk kat fazla fiyata satılması, bu ürünlerdeki mevcut stokların azaldığına hatta tükenmek üzere olduğuna işaret etmektedir⁵².

51 *Dağdevirenzâde M. Şevket Bey’in Edirne Tarihi ve Balkan Savaşı Anıları*, yay. haz. Ratip Kazancıgil, Nilüfer Gökçe, Türk Kütüphaneciler Derneği Yayınları, İstanbul 2005, s. 191. Kuşatmanın bir diğer tanığı Angel Gueron ise ekmek hamuruna %10 civarında kum karıştırıldığını ileri sürmektedir, bk. Rıfat N. Bali, “Edirne Muhasarası Sırasında Tutulmuş Bir Günlük III”, *Tarih ve Toplum*, S. 192, Aralık 1999, İstanbul, s. 28. Ekmek imalatında besin özelliği bulunmayan tahılların kullanımına ilaveten kuşatmanın ilerleyen günlerinde hemen hemen tüketilebilecek hiçbir gıda kalmamıştı. Mülâzım Hüseyin Cemâl’in kaleme aldığı satırlar durumun vahametini açıkça göstermektedir: “Bugün Sarayıçi civarında Topçu Kışlası karşısında birçok at leşleri gördüm. Köpekler kemiriyordu. Askerimiz ise köpeklerin ağzından bu leşlerin ciğerlerini zorla alıyor, ateş yakıyor, yiyordu. Bazıların ellerinden zorla bıraktırdım. ... Evvelki gün bölükten üç nefer gördüm. At leşlerinden et koparıp mendil içine sarmış, buraya getirmişler ve yemişlerdi. Birisinin yüzü şişmiş, yulancık olmuş, hastalandı.”, bk. Hüseyin Cemâl, *Yeni Harb Başımıza Tekrar Gelenler Edirne Harbi, Muhasarası, Esâret ve Esbâb-ı Felâket*, yay. haz. Aziz Korkmaz, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s. 155.

52 Angel Gueron’un, fiyatları konu edinen beyannamenin yayınlanmasından birkaç gün önce kaleme aldıkları oldukça dikkat çekicidir; “Zaman geçtikçe bakkalların tezgâhları gitgide boşalıyor. Bezelye, fasulye, pirinç, hamur işleri patates ve ekmeğin yerine geçecek her türlü gıda maddesi altın fiyatına satılmakta”, bk. Rıfat N. Bali, “Edirne Muhasarası Sırasında Tutulmuş Bir Günlük II”, *Tarih ve Toplum*, S. 191, Kasım 1999, İstanbul, s. 17.

Kolektif Bir Yayıncılık Faaliyeti: Yeni Edirne ve Vatan Gazetelerinden “Müktesebat” Haberleri

“Vilayet Havadisi” başlığı altında yayınlanan haberler, kuşatmanın askerî gündeminden ziyade şehrin gündelik hayatına odaklanması ve bu doğrultuda “sıradan insanı” ön plana çıkarması bakımından kuşatma tarihine sosyolojik ve toplumsal açıdan bakabilmeye imkân tanımaktadır. Edirne Vilayet Gazetesi'nin kuşatma sırasında yayınlanan tek sayısı, bu perspektifin yanı sıra kuşatmanın bugüne kadar bilinmeyen bir boyutunu da gözler önüne sermektedir. Gazetenin ikinci sayfasında yayınlanan “Müktesebat-Refikimizden” başlıklı içerik bu anlamda oldukça önemlidir. Aslına bakılırsa burada önemli olan nokta hangi içeriklerin iktibas edildiğinden ziyade iktibasın hangi kaynaklardan yapıldığıdır.

Edirne Vilayet Gazetesi'nin bu başlık altında iktibas ettiği haberlerin kuşatma sürecinde Edirne'de yayınlanan diğer gazetelerden alıntılanmış olması kuşatma tarihine farklı bir boyut ve anlam derinliği kazandırmakta; hatta bir kerte daha iddialı bir söylemde bulunmak gerekirse bu içerikler, Edirne kuşatma tarihine dair yeni bir kapı aralamaktadır. Nitekim ilk olarak “*Yeni Edirne refikamızdan*” ardından da “*Vatan refikamızdan*” başlıklı içeriklerin yer aldığı bu sütun, Edirne Vilayet Gazetesi'nin, kuşatmanın -en azından- bu sürecinde şehirde yayınlanan tek gazete olmadığını göstermekte ve bu durum “*Edirne Kuşatmasında Basın Yayın Faaliyetleri ve Kamuoyu*” ekseninde yeni bir kesit sunmaktadır. Dolayısıyla Edirne Vilayet Gazetesi, her ne kadar kuşatma sırasında tek sayı olarak yayınlanmış olsa da içeriğindeki verilerle kuşatmanın tarihini yeniden ve çok daha geniş kapsamlı şekilde kaleme alabilmek adına oldukça önemli bir kaynak görevi görmektedir.

Yeni Edirne Gazetesi: Ziya Şakir'in Eseri

“Müktesebat-Refikimizden” başlığı altında alıntılama yapılan ilk gazete *Yeni Edirne*'dir. Ancak Yeni Edirne gazetesinden yapılan alıntılama yer alan bilgiler kadar önemli olan bir diğer nokta, söz konusu gazetenin kuşatma sırasında nasıl ve kim tarafından yayına hazırlandığıdır. Bu noktada ise karşımıza Ziya Şakir çıkmaktadır. 20. yüzyıl Osmanlı basın tarihinin en renkli ve üretken karakterleri arasında yer alan Ziya Şakir, Terakki, Hanımlara Mahsus Gazete ve Çocuklara Mahsus Gazete'de başyazar olarak görev alırken Mecmua-i İnkılap dergisi ile Genç Türk ve Hak gazeteleri meslek hayatının erken döneminde görev aldığı ve yayınlanmasında önemli katkılar gösterdiği diğer süreli yayınlardır⁵³. Ziya Şakir,

53 Ziya Şakir hakkında ayrıntılı bilgi için Güngör Göçer, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Popüler Bir Tarihçi: Ziya Şakir*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı,

I. Balkan Savaşı'na gönüllü er olarak katılmış, Bursa Taburu'na mensup olarak Edirne'ye gelmiş ve ordudaki yerini almıştır. Ancak 18-19 Aralık 1912 tarihine gelindiğinde Edirne Doğu Cephesi Kumandanı Ali Şefik Bey'den Bursa Alay Kumandanlığı'na gönderilen telgraf, kendisi adına bir dönüm noktası olmuştur. Ali Şefik Bey, Ziya Şakir'in derhal karargâhına gönderilmesini isterken şu noktayı hususi olarak belirtmiştir; “*Bizzat bana gelecek ve benimle görüşecektir*”⁵⁴. Edirne kamuoyunun moral ve motivasyonunu yükseltebilmek adına bir gazete yayınlanmasını düşünen Ali Şefik Bey, Ziya Şakir'in daha önce İstanbul'da gazetecilik yaptığını bilmekte ve bu noktada kendisinin tecrübelerinden faydalanmak istemekteydi. Ali Şefik Bey ve Ziya Şakir arasında yapılan görüşmelerde, mevcut şartlar altında yeni bir gazete yayınlamanın oldukça güç olacağı düşünülerek, kuşatma dolayısıyla düzenli olarak yayınlanamayan “Edirne” isimdeki gazetenin “*diriltilmesine*” karar verilir⁵⁵. Ziya Şakir alınan bu kararın ardından gazetenin sahibi Mustafa Şevket Bey ile görüşmek için kendisinin konakladığı eve gider. M. Şevket Bey her ne kadar siyasi düşüncelerinden ötürü bu fikre pek sıcak bakmasa da Ziya Şakir, “*bugün düşünülecek yegâne şey, kalenin namusu ve hayatıdır*” sözleriyle M. Şevket Bey'i ikna eder ve gazetenin düzenli olarak yayınlanması konusunda “*üç aşağı beş yukarı*” anlaşılır⁵⁶.

Güngör Göçer, 2017 yılında tamamladığı “*Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Popüler Bir Tarihçi: Ziya Şakir*” başlıklı doktora tezinde, yazarın bu görevi 20 Aralık 1912 ile 3 Şubat 1913 tarihleri arasında Yeni Edirne gazetesinde yerine getirdiğini belirtmektedir. Ancak Göçer yapmış olduğu tüm araştırmalara rağmen; “*Savaş döneminde her şeyin yerle bir olduğu ve Bulgar işgalinin başladığı dönemin Edirne'si düşünüldüğünde bu gazete nüshalarının bize ulaşmasının çok da mümkün olmadığı anlaşılacaktır*”⁵⁷ ifadeleriyle, gazeteye ulaşamadığına değinmektedir. Her ne kadar söz konusu gazetenin kuşatma sırasında yayınlanan tüm sayılarına “şimdilik” ulaşılamasa da Edirne Vilayet Gazetesi'nin Yeni Edirne Gazetesi'nden gerçekleştirdiği iktibas, bu noktayı kısmen de olsa aydınlatmaktadır.

“*Yeni Edirne refikamızdan*” başlığı altında yer alan içerikte, 2 gün boyunca devam eden bombardmanın şehir üzerindeki yansımalarına değinilmiştir. Bu noktada belirtmek gerekir ki kuşatma tanıkları, kaleme aldıkları günlük metinlerinde şehrin

Yayımlanmamış Doktora Tezi, Isparta 2017, s. 2-287.

54 Ziya Şakir, *Meçhul Asker 1912 Edirne Muhasarası*, Akıl Fikir Yayınları, İstanbul 2011, s. 236.

55 Ziya Şakir, *age.*, s. 238-239.

56 Ziya Şakir, *age.*, s. 240-241.

57 Güngör Göçer, *agt.*, s. 12.

maruz kaldığı bombardımanlar hakkında çeşitli bilgiler vermektedir. Hatta İkdâm gazetesi savaş muhabiri Kenan ile Sabah gazetesi savaş muhabiri Nazmi tarafından müşterek bir şekilde yayınlanan metinde, Edirne'de 13 gün boyunca devam eden mermi ve şarapnel bombardımanına dair ayrıntılı bir döküm yer almaktadır⁵⁸. Ancak Yeni Edirne gazetesinde yer alan ve şehrin iki günlük bombardımanını konu edinen bu haber, çok daha ayrıntılı veriler içermektedir. Nitekim 13 ve 14 Teşrinisâni 1328 (26 Kasım-27 Kasım 1912) tarihlerinde yaşanan 2 günlük bombardımana değinen bu haber, meydana gelen hasar ve kayıpları şehrin mahalleleri, sokak araları hatta hanelerine kadar detaylandırmaktadır. Ölümün adeta şehrin sokak aralarında kol gezdiğini gözler önüne seren bu haberin içerdiği konum ve şahıs bilgileri ise meydana gelen bombardıman hakkında adeta belgesel bir sunum ortaya koymaktadır. Öte yandan Yeni Edirne gazetesinden “*Şehrin bombardımanından mabad*” başlığı ile alıntılanan bu haber, söz konusu gazetenin 1912'nin Kasım ayında da yayımlandığını ve bu tür içeriklere yer verdiğini göstermektedir.

Habere göre 26 Kasım 1912 Çarşamba gecesini Bulgar ordusu tarafından gerçekleştirilen bombardımanın şehirde meydana getirdiği tahribat şu şekildeydi: Baba Timurtaş Mahallesi'nde İshak Ağa'nın hanesi bahçesine, Hatab (odun) İskelesi'nde tüccardan Todoraki Praškidi Efendi'nin mağazası arkasına, Zıندانaltı Mezarlığı'na, Daire-i Askerî civarına, Mahfel-i Askerî civarında eşraftan Hacı Ali Bey'in hanesi önüne, Tekye Kapı'da Namazgâh Ovası'na, Belediye Hastanesi bahçesine, Kıncı Firuz Mahallesi'nde İstefan'ın bahçesine, Ermeni Aya İstirati Mahallesi'nde Duyun-u Umumiye Müfettişi'nin geçici olarak ikamet ettiği Şahin Efendi'nin hanesine, Turgut Bezirgan Mahallesi'nde Deli Ayşe Hanım'ın arsasına, Medrese Ali Bey Mahallesi'nde Suyolcu başı Hasan Ağa'nın oğlu Ali'nin dış kapısına, Nasuh Baban Mahallesi'nde vakıf haneye birçok mermi isabet ederken Rum Hristos Mahallesi'nde Londa oğlu Terzi İstefan'ın hanesi bahçesine isabet eden mermi ise sokak kapısını tahrip etmiştir. Öte yandan Uzun Kaldırım Kabristanı'na 5, Tepe Mezarlığı'na 1, Darülsiyade Mahallesi'ndeki makber-i İslamiye'ye 2, Ayşe Kadın Camii civarına 2, Kanadlı Köprü, Kanlı Pınar yakınına 3, Kalamitoz Mahallesi'ndeki mezarlığa 3, Taşlık Kabristanı'na 2, Reji İdaresi, Alyans Mektebi civarına 1, Has Fırın'da Mustafa Ağa'nın hanesine, Kızgıncılar Başı'nda Kostandin'in bakırcı dükkânına, Bulgar İnas Mektebi üzerine, Darilmuallimin, Mekteb-i Sultani hastahaneleri bahçelerine 2, Manyas Polis Mevkii üzerine 2, Muradiye Mevkii üzerine 1, Mekteb-i İdadi Hastahanesi

58 Edirne'de Altı Ay Musaver Edirne Tarih-i Mahsurîyyeti, s. 77, 88-90.

kapısı önüne 1 şarapnel ve mermi düşmüşse de hiçbir hasar meydana gelmemiştir.

Edirne aynı günün sabahında ise geride kalan geceye göre çok daha şiddetli bir bombardımana maruz kalmıştır. Buna göre 27 Kasım günü meydana gelen bombardımanın ardından ortaya çıkan tablo şu şekildeydi; Muradiye Mahallesi'nde müteveffa Tahsin Efendi'nin hanesine isabet eden 2 mermi burada geçici olarak ikamet eden Topçu Mülazımı Hami Bey'in validesi Nefise Hanım'ı şehit ederken, mahdumu Ali ile kerimesi Şerife'yi de elinden ve başından yaralamıştı. Atılan mermiler ayrıca Ayşe Kadın Camii Şerifi yakınından geçmekte olan Süvari Mülazımı Hasan Efendi'nin hademesi nefer Mevlüd'ü sağ kolundan ve göğsünden, Hafız Ahmed Mahallesi'nde Atik Hasan'ın oğlu Mehmed'i kolundan ve bacağından, aynı mahallede bulunan Rasim Çavuş oğlu Mehmed'i birkaç yerinden, İsmail Ağa Mahallesi Baruthane Senti'nde ikamet eden Uzun Bayırlı Osman'ı ise elinden yaralamıştır.

27 Kasım 1912 günü gerçekleşen bombardımanda sivil halktan çok sayıda kişi yaralanırken ortaya çıkan tahribatın boyutu da bir hayli büyüktü. Öyle ki Nasuh Balaban Mahallesi'nde Saraç İsmail Efendi'nin hanesi, aynı civarda bulunan Şifa Hamamı, yine aynı mahalledeki Alaaddin Bey'in hanesinin bir kısmı, Defterdar Camii Şerifi kapısı, Cedid Kasım Paşa Mahallesi'nde Saraç Şerif Ağa'nın hanesi kapısı, Nasuh Balaban Mahallesi'nde vakıfhanenin iki odası, Kadirhane Caddesi'nde eşraftan Hacı Mustafa Bey Efendi'nin konağının bir odası, Muradiye Mahallesi'nde Kahveci Hüsnü Ağa'nın hanesi, İmam Hacı Mahmud Efendi'nin kapısı, Hızır Ağa Mahallesi'nden Süvari Mülazımı müteveffa Asım Efendi'nin hanesi, Sultan Selim Camii Şerifi çeşmesi, Şehab Alaaddin Paşa Mahallesi'nde Hacı Çebizade Arif Efendi'nin kısmen hanesi, hemen bitişiğinde eşraftan Ahmed Bey'in hanesi, Arasta Çarşısı'nın kapısı, Sultan Selim civarındaki dut ağacının önündeki kaldırım, Hocagi Mahallesi'nde geçici olarak ikamet eden İstinaf Mahkemesi azasından Şükrü Efendi'nin evi ve eşyaları ağır şekilde tahrip olurken, düşen mermiler Mahmud Ağa Cami karşısında emekli Mirliya İsmail Paşa'nın bir odası ve merdivenini harap etmiş hane kapısında da yangın çıkmasına neden olmuştur.

Yeni Edirne gazetesinden iktibas edilen bu haberin “*mabadi var*” ifadesiyle sona ermesi Yeni Edirne Gazetesi'nin kuşatma sürecinde yayınlandığını gösteren önemli bir detaydır. Bununla birlikte Edirne Vilayet Gazetesi'nin, Yeni Edirne gazetesinden alıntılacağı bu haber daha önce de değinildiği gibi, vilayet gazetelerinin yayınlanmasından sorumlu olan vilayet matbaa müdürlerinin gazetenin yayın

süreci ve içeriklerine müdahil olabileceğini de göstermektedir. Nitekim dönemin Edirne Vilayet Matbaa Müdürü olan Mustafa Şevket (Dağdevirenzade) Bey⁵⁹, vilayet gazetesinin idarî yetkilisi olduğu gibi aynı zamanda Yeni Edirne gazetesinin de sahibiydi. Şehirde iki gün boyunca meydana gelen bombardıman hakkındaki verilerin bu denli ayrıntılı bir şekilde kamuoyu ile paylaşılabilmesi, Mustafa Şevket Bey'in şehirde sahip olduğu imkânların kendisine sunmuş olduğu avantaj ve bilgi ağı ile açıklanabilir. Dolayısıyla Mustafa Şevket Bey, gerek vilayet gerekse Yeni Edirne gazetesinin kuşatma sürecinde gerçekleştirdiği yayınlarda en etkili aktör olarak değerlendirilebilir.

Vatan Gazetesi: İki Savaş Muhabirinin Yayınladığı Gazete

Özel gazeteciliğin Edirne basın-yayın hayatında ortaya çıkışı 20. yüzyılın başlarında meydana gelmişse de gelişimi ve kayda değer bir çeşitlilik kazanması 1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte gerçekleşmiştir. Nitekim Vatan gazetesi de ilk yayını 1909 yılında gerçekleştiren özel bir gazete olarak Edirne basınındaki yerini tam da bu dönemde almıştır. Gazetenin yayın programı ve periyodu “*Mülk ve milletin menâfi'ine hâdim, şimdilik haftada iki defa neşrolunur siyâsî, fennî ve edebî Osmanlı, “Vatan” gazetesidir*” ifadeleri ile açıklanmıştır. Osmanlı vilayetlerinde yayınlanan özel gazetelerin kurumsal yapıdan uzak olması, günümüzde ulaşılabilir bir arşive sahip olmayışı ve bu genel problemin Vatan gazetesi özelinde de kendini göstermesi nedeniyle gazetenin organizasyonu, yazar kadrosu, tirajı ve dağıtım ağı gibi künye bilgilerine eksiksiz bir şekilde ulaşılammamaktadır. Fakat kuşatma sırasında yayınlanan Vatan gazetesi de tıpkı Yeni Edirne gazetesinde olduğu gibi gerek içeriği gerekse yayınlanmasında ön plana çıkan aktörlerle ayrı bir öneme sahiptir. Kuşatma sürecine ait 3 sayısı tespit edilebilen Vatan Gazetesi, sırasıyla 19 Ocak, 24 Ocak ve son olarak 28 Ocak 1913 tarihlerinde yayınlanmıştır. Vatan gazetesinin bu süreçteki yayın faaliyetlerinde tıpkı Yeni Edirne gazetesinde olduğu gibi şehirde bulunan gazetecilerin rol oynadığı görülmektedir. Gazetenin başyazarlığını İkdam gazetesi savaş muhabiri Yusuf Kenan Bey üstlenirken idari müdürlük görevini ise Sabah gazetesi savaş muhabiri Hüseyin Nazmi Bey üstlenmiştir. Kuşatma sırasında her biri 4 sayfa olmak üzere toplamda 3 sayı yayınlanan gazetenin 19 Ocak 1913 tarih ve 189-1 sayılı nüshasında yer alan ifadelerle göre muhabirler Vatan gazetesini “*Edirne'nin fedakâr müdafileriyle ahalisine bir hidemat ifâ etmek maksadıyla*”

59 Edirne basın-yayın tarihi ve siyasi hayatında önemli bir yere sahip olan Mustafa Şevket Bey hakkında ayrıntılı bilgi için B. Cem Altunel, *1863-1931 Şevket Dağdeviren ve Edirne'si*, Edirne Belediye Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2007, s. 16-99.

yaınlamaya başlamıştır. Gazetenin herhangi bir siyasi görüşe sahip olmadığını belirten muhabirler sadece “*hayat-ı mahsuriyetin muhtelif safahatını pek açık ve sade bir lisan ile*” kamuoyuna sunmak amacıyla olduklarını belirtmiştir⁶⁰.

Müktesebat sütununda “*Vatan refikamızdan*” başlığı altında yer alan haber, kuşatmanın bir başka bilinmeyen boyutuna ışık tutmaktadır. “*Şüheda Tepe Merasimi*”⁶¹ adlı habere göre, Edirne müdafaa hattının doğu cephesinde şehit olan Osmanlı askerleri, 25 Aralık 1912 tarihinde askeri merasim eşliğinde “*Şüheda Tepesi*” olarak isimlendirilen mevkie defnedilmişti. Kenan Bey ile Nazmi Bey’in elde ettiği bilgilere göre “*vatanın müdafasında rütbe-i şehadet eden kahramanların medfun bulunduğu*” Şüheda Tepesi’nde masrafını Vali Halil Bey’in karşılayacağı bir bahçe meydana getirilecek ve etrafı da duvar ile çevrelendikten sonra şehitliğin korunabilmesi için bir muhafız tayin olunacaktı. Haberin devamında ise askeri merasim eşliğinde gerçekleştirilen tören sırasında Doğu Cephesi Kumandanı Ali Şefik Bey’in yaptığı konuşmaya yer verilmiştir. Sözlerine “*Muhterem silah arkadaşlarım*” ifadeleriyle başlayan Ali Şefik Bey, şehitlere ithaf edilen hatim-i şerifin kendisine verdiği mutluluk nedeniyle “*birkaç söz*” söylemek istemiştir. Daha önce “*Silistre’de, Plevne’de, Kars’ta, Ardahan’da kale muharebeleri verildiği halde*” şehitler için ilk kabristanın Edirne’de teşkil edilmesi nedeniyle oldukça bahtiyar olan Ali Şefik Bey, “*bu hüsn-ü bahtiyariden herkes nasibedardır*” ifadelerini kullanmıştır. Törene katılanlara bir kez daha “*Arkadaşlar*” diyerek seslenen Ali Şefik Bey, askerliğin bir “*saffet-i şehamet*” olduğunu ifade ederek bu görevin memleketin idaresi için vatan sevgisiyle yapıldığına değinmiş ve askerliğin “*bir eşref-i mahlûk olan sınıf-ı beşeriye içinde en mümtaz*” görev olduğunu belirtmiştir. Ali Şefik Bey “*pek mühim olan bu mukaddes*

60 “İfade”, *Vatan Gazetesi*, No. 189-1, 6 Kanûn-ı sâni 1328 (19 Ocak 1913), s. 1. Kuşatma sırasında yayımlanan Vatan gazetesi hakkında ayrıca bk. Hakan Şallı, “Yarım Kalan Bir Günlüğü Tamamlamak: İkdam Gazetesi Harp Muhabiri Yusuf Kenan Bey’in Edirne Kuşatması Tefrikaları”, *Balkan Savaşları ve Edirne*, C II, ed. İlker Alp, İbrahim Kelağa Ahmet, Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Yayınları, Edirne 2020, s. 180-182.

61 Balkan Savaşları sırasında Edirne ve çevresinde şehit olan askerler adına inşa edilen anıtlara dair “*Edirne Şehit Anıtları*” başlıklı bir çalışma gerçekleştiren Oral Onur ve Latif Bağman, çalışmalarında Mezartepeler Şehitliği’ne de yer vermektedir. Mezartepeler’in Edirne savunma organizasyonunun Doğu Cephesi’nde yer alan önemli bir mevki olduğunu belirten yazarlar, Bulgar ordusunu yarabilmek amacıyla bu tepeden gerçekleştirilen huruç hareketlerinin çetin savaşımlara sahne olduğunu belirtmektedir. Bu mücadeleler arasında “en kanlı” olanın 24 Mart 1913 tarihinde gerçekleştiğine değinen araştırmacılar son olarak “*Edirne teslim olduktan sonra cesetleri toplanan şehitlerimiz Mezartepeler yanındaki şehitliğe gömülmüşlerdir*” ifadelerine yer verse de Vatan gazetesinde yer alan veriler, bu bilginin hatalı ve/ya eksik olduğunu göstermektedir, bk. Oral Onur, Latif Bağman, *Edirne Şehit Anıtları*, Türkiye Şehitlik İmar Vakfı, İstanbul 2012, s. 26-27.

vazifede" kendilerinin kanun ve emirler altında olduğu gibi vicdanlarının ise "*daha elim bir mesuliyet karşısında*" bulunduğunu "*elimize tevdi olunan top tüfenk vesair silahlar milletin namusudur*" sözleriyle vurgulamıştır. Askerlere moral ve motivasyon vermek amacıyla "*çalışan bir millet silahu keskin tutar ve böyle bir asker daima muzaffer ve istikbalden emindir*" ifadelerini kullanan Ali Şefik Bey, şehitleri bir kez daha andıktan sonra "*her yerde ve her zaman*" aynı mücadeleyi vereceğine değinerek, gösterdikleri çaba nedeniyle askerlerini tebrik etmiş ve konuşmasını tamamlamıştır⁶².

Vatan Gazetesi'nden alıntılanan bir diğer haber ise "*Takdir-i Hidemat*" başlığını taşımaktadır. Buna göre Şark Cephesi'nde meydana gelen mücadelelerde "*kahramanlık gösteren çavuş ve onbaşılar ile neferata cephe kumandanı bey tarafından*" 40 adet saat verilerek taltif edildikleri ve yine aynı doğrultuda "*Edirne Redif Merkez Kumandanlığı tarafından şecaatleri görülenlere 16 adet saat*" hediye edildiği bildirilmektedir⁶³.

Kuşatma Altında Toplum Eğitmek

Edirne Vilayet Gazetesi daha ziyade kuşatma tarihine dair sunduğu içerikler ile ön plana çıksa da gazetenin bütünü incelendiğinde vilayet gazetelerinin sahip olduğu geleneksel yayın politikasının açık yansımaları da kendini göstermektedir. Vilayet gazetelerinin sütunlarında yer alan içeriklere bakıldığında bu gazetelerin temel yayın politikaları ve amaçları arasında bireylerin kişisel gelişimleri, aile hayatının düzenlenmesi, sağlık, mesleki beceriler kazanması ve entelektüel seviyelerinin artırılmasının hedeflendiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla vilayet gazeteleri, devletin siyasi gündemini taşraya taşımakla birlikte yayımlandığı şehir insanlarının hayat kalitelerini artırma ve bireyleri eğitebilme misyonuna da sahiptir. Bu haliyle vilayet gazetelerinde iktidarın idealize ettiği bireyin inşasına yönelik metinlere sıkça yer verilmektedir. Bu kısımda yer alan konuların genellikle İstanbul gazetelerinden gerçekleştirilen alıntılar olduğu anlaşılırken yayınlanmış kimi eserlerin tefrika halinde bir yazı dizisi şeklinde kamuoyuna sunulduğu da görülmektedir. Özellikle salgın ve bulaşıcı hastalıkların yaşandığı dönemlerde şehir halkını bilinçlendirebilmek amacıyla uzman doktorların açık ve anlaşılır ifadeler ile kaleme aldığı makaleler de bu sütunlarda yer alan içerikler arasındadır⁶⁴.

Bu noktadan hareketle Edirne Vilayet Gazetesi'nin kuşatma sırasında yayınlanan

62 "Muhterem Silah Arkadaşlarım", *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1653, 29 Ocak 1913, s. 2-3.

63 "Takdir-i Hidemat", *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1653, 29 Ocak 1913, s. 3.

64 Doktor Rıfat Cafer, "Frengi Hastalığı", *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1798, 26 Aralık 1918, s. 2.

sayısında da bu misyonun yansımaları görülmektedir. “*Musavver Mecmua-i Baytariye ve Zıraiyyeden*” başlığı altında verilen içerikte zeytin ağaçlarının bakımı ve aşılama yöntemlerine değinilirken⁶⁵, “*Memalik-i Osmaniye’de Çiçek Hastalığı ve Aşısı*” başlığı altında ise küçükbaş hayvanların mustarip olduğu hastalık hakkında baytarlar bilgilendirilmekte, hayvanların muayene ve aşılama yöntemleri hakkında detaylı açıklamalar yapılmaktadır⁶⁶. “*Yeni Usulde Cederi Aşısı ve İstihzarı*” başlığı altında yer alan içerikte ise aynı hastalığın büyükbaş hayvanlar üzerindeki etkilerine ve hastalanan hayvanların tedavi yöntemleri ile aşılama hakkında bilgilere yer verildiği görülmektedir⁶⁷.

Bu kısımda yer alan konular her ne kadar kuşatma gündeminin öncelikli meseleleri olmasa da Edirne Vilayet Gazetesi bu süreçte de geleneksel yayın politikasını devam ettirmiştir. Öte yandan bu kısımda yer alan konuların “*geçen nüshamızdan mabad*” ifadesiyle yayınlanmış olması, gazetenin bir süredir “*Musavver Mecmua-i Baytariye ve Zıraiyyeden*” adlı eserden tefrika halinde yayımlar yaptığını göstermektedir.

Buenos Aires’ten Edirne’ye: Şehbenderliğin Osmanlı Vatandaşlarına İhtarı

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ekonomik anlamda önemli bir gelişim gösteren Brezilya ve Arjantin gibi Güney Amerika ülkeleri, yürürlüğe koydukları liberal göç yasaları ile pek çok ülkeden eş zamanlı olarak göç almaya başlamıştı. Bu göç dalgasına özellikle Suriye ve Lübnan gibi bölgelerden katılım sağlayan Müslüman ve gayr-i müslim Osmanlı vatandaşlarının sayısı 20. yüzyılın ilk çeyreği tamamlanmadan hemen hemen yarım milyona yaklaşmıştı. Bu yoğun göç dalgası karşısında özellikle Osmanlı Devleti ve Arjantin arasında ikili ticarî ilişkilerin geliştirilmesi ve sayıları giderek artış gösteren göçmenlerin hukukî haklarını belirleyebilme adına resmî ve kurumsal teşebbüslerde bulunulmuş, bu doğrultuda Ağustos 1910 tarihinde Arjantin başkentinde Buenos Aires Baş Şehbenderliği tesis edilerek bu göreve Emir Emin Aslan Bey getirilmişti⁶⁸. Osmanlı arşiv kayıtları, 1912’nin ikinci yarısından itibaren Arjantin’e gerçekleştirilen göçlerin sayısında kayda değer bir artış olduğunu gösterirken bu artışın beraberinde getirdiği birtakım

65 “Zeytin Ağacı”, *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1653, 29 Ocak 1913, s. 3.

66 “Memalik-i Osmaniye’de Çiçek Hastalığı ve Aşısı”, *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1653, 29 Ocak 1913, s. 3.

67 “Yeni Usulde Cederi Aşısı İstihzarı”, *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1653, 29 Ocak 1913, s. 3.

68 Daha fazla bilgi için bk. Hamdi Genç, İ. Murat Bozkurt, “Osmanlı’dan Brezilya ve Arjantin’e Emek Göçü ve Göçmenlerin Sosyo-Ekonomik Durumu”, *Marmara Üniversitesi İ. İ. B. F. Dergisi*, C XXVIII, S. I, İstanbul 2010, s. 71-103.

sorunlara da işaret etmektedir. Bu sorunların başında Arjantin'e göç eden Osmanlı vatandaşlarının “mahalli lisanı bilmemeleri” gelmekteydi. Bu durum karşısında bazı “muhtekirler” tarafından kandırılan Osmanlı vatandaşlarını bilgilendirmek için aynı yılın Ağustos ayında Arapça, Türkçe ve Fransızca ilanlar bastırılmış, bu ilanlar göçmenleri taşıyan vapurlara ve ilgili acentelere dağıtılmıştır⁶⁹. Bu husustaki düzenlemeler Ekim ayında da devam ederken⁷⁰ Kasım ayına gelindiğinde Buenos Aires Baş Şehbenderliği tarafından Arjantin'e gelen Osmanlı muhacirlerinin “zarar ve ziyana” uğramamaları için oldukça ayrıntılı bir “ihtarname” yayınlamıştır. Buenos Aires Baş Şehbenderliği, meydana gelen bu yoğun göç hareketi kapsamında hazırladığı ilan ve ihtarname gibi metinlerin ülkenin tamamında “matbuat vasıtasıyla ilan ettirilmesi”ne oldukça önem vermektedir⁷¹. Böylece henüz göç etmemiş fakat göç etmeyi düşünen Osmanlı vatandaşlarının “peşinen” bilgilendirilmesi amaçlanmaktaydı. Böyle bir bilgilendirmeyi ülke genelinde gerçekleştirilebilmenin en “kestirme” yolu ise hiç şüphe yok ki bu metinlerin vilayet gazetelerinde yayınlanmasıydı. Bu doğrultuda 1912 yılının Kasım ayında Buenos Aires Baş Şehbenderi Emin Arslan imzası ile hazırlanan ihtarname, kuşatma sırasında yayınlanan Edirne Vilayet Gazetesi'nde de kendisine yer bulmuştur. Buna göre;

“Arjantin'e gelen Osmanlı muhacirleri geldikleri yerin adet ve ahvali ile lisanına vakıf olmadıkları cihetleri ötekinin berikinin hile ve tuzağına düşerek birçok zarar ve ziyana uğramaktadırlar. Osmanlı Baş Şehbenderhane'si bunun önünü almak için elinden geleni yapmakta bir dakika bile hali kalmamış ise de yine birçokları suret-i hakdan görünen yalancı ve dolandırıcı dostların bir kısmı da sahte tercümanların ellerine düşerek bir parasız kalıncaya kadar soyulmaktadırlar. Vatandaşlarının bu gibi felaketlere uğramamaları için Osmanlı Baş Şehbenderliği bazı ihtaratta bulunmayı da vazifeden ad eder.

1. Vapur karaya yanaşınca vapura Türkçe, Arapça bilir bir tercüman gelir. Bunun vazifesi Osmanlı muhacirlerine lazım gelen malumatı vererek hidemat etmekten ibarettir. Bu vazifeyi tercüman vatandaşlarından hiçbir para talep etmeksizin ifa eder.

2. Vapurun yanaştığı yerin karşısında muhacirlere mahsus bir otel bulunur herkesin buraya inmeye ve hiçbir para vermeye mecbur olmaksızın bu otelde yiyip içmeye

69 BOA, HR. İD., 15/52.

70 BOA, DH. MB. HPS. M., 7/12.

71 BOA, DH. MUİ., 163/75.

ve yatıp kalkmaya hakkı vardır.

3. Muhacirin idaresi muhacirleri istedikleri yere bad-ı heva olarak gönderir.
4. Muhacirin Dairesi'nde millet bankası tarafından gönderilmiş bir sarraf dahi bulunur bu sarraf her türlü akçeyi bad-ı heva tebdil eder.

Binaenaleyh Arjantin'e gelecek Osmanlılar ihtarat-ı atıyeye dikkat etmelidirler.

1. Tercümandan başka kimseye itimad etmemek.
2. Ötekinin berikinin sözüne inanarak şehirde bilmedikleri otelere inmemek.
3. Muhacirin İdaresi'ndeki sarraftan başka kimse ile para değiştirmeye kalkışmamak.
4. Herkesin verdiği işi mahiyetini anlamadan kabul etmemek.
5. Şimendifer biletlerini tercüman tedarik ettiği cihetle gideceği yerin adresini tercümana söylemek ve herkese emniyet etmemek.

Bütün bu ihtarat ve nasihate rağmen yine tuzağa düşen kimseler olursa bunun müsebbiblerinin isimleri ile adreslerini öğrenmeye gayret etmek, konsoloshane bunlar hakkında lazım geleni yapmakta kusur etmez⁷².

Edirne'deki Temel Tüketim Maddelerinin Fiyatları

Edirne'deki temel tüketim maddelerinin toptan ve perakende satış fiyatlarının yer aldığı sıradaki içerik, yine Vilayet İdare Meclisi, Belediye ve Ticaret Odası tarafından hazırlanmakla birlikte muhteviyatını meydana getiren ürünler nedeniyle çok daha kapsamlı veriler sunmaktadır. Hatırlanacağı üzere daha önce şehir kamuoyuna zahire ürünlerinin alış ve satış fiyatlarının belirlendiği 2 ayrı beyannameden söz edilmişti. Ancak bu içerikte odun, kömür ve gaz gibi enerji maddelerinden, süt ve et gibi hayvansal gıdalar ile kahve ve şeker gibi kuşatma sırasında görece lüks olarak nitelendirilebilecek tüketim maddelerinin fiyatları belirtilmektedir. Ancak kuşatma sırasında kaleme alınan günlüklerden anlaşıldığı kadarıyla listede yer alan ürünlerin büyük bir kısmı tükenmiş, kimi ürünlerin stokları tükenme noktasına gelmiş, satışta olanlar ise karaborsaya düştüğü için belirtilen fiyatların oldukça üzerinde satılır hale gelmişti. Christoff'un ifadelerine göre Ocak ayının sonuna gelindiğinde 1 çuval unun fiyatı 60 franga kadar çıkmış,

72 "Buenos Aires Baş Şehbenderliği'nin Osmanlı Muhacirlerine İhtaradır", *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1653, 29 Ocak 1913, s. 4.

hatta Edirne Rus Elçisi 1 litre şekerli su için 8 frank ödemişti⁷³. Nitekim listede yer alıyor olmasına rağmen, şehirdeki şeker stokları kuşatmanın henüz başında tükenmeye başlamıştı. Hafız Rakım Ertür, 22 Ekim 1912 tarihli notlarında “*piyasada şeker zor bulunmaktadır*” ifadelerini kullanırken, Kale Kumandanlığı'nın şeker için 4,5 kuruş fiyat belirlediğini bu fiyatın üzerinde satış yapanların ise askeri mahkemede yargılanacaklarına dair alınan kararı belirtmektedir⁷⁴. Şeker temininde yaşanan sorunun bir benzeri başta tuz olmak üzere pek çok tüketim maddesi için de geçerliydi. Dönemin Edirne Valisi Halil Bey'in kuşatmanın ardından İkdam gazetesine verdiği röportaja göre şehirdeki tuz stokları 2,5 ay zarfında yani 1912'nin Aralık ayında tükenme noktasına gelmişti. Her ne kadar kuşatma başlamadan önce Dedeoğaç'tan tuz getirilmesi teşebbüsünde bulunulsa da trenlerin sadece asker sevkiyatında kullanılması nedeniyle bu girişimden bir sonuç alınamamıştır. Ancak bu noktada bir çözüm olarak salamura peynirlerinin suyuna başvurularak hem yemeklere hem de ekmeklere tuzlu peynir suyu ilave edilmiştir. Halil Bey'in ifadelerine göre elde kalan az miktardaki tuz da askeri hastanelerde yaralı ve hasta askerlerin tüketimi için kullanılmıştır⁷⁵. Satış fiyatları belirtilen tüketim ürünleri arasında yer alan başta gaz olmak üzere birçok enerji maddesi de kuşatmanın başlamasından kısa bir süre sonra tükenmiştir. Nitekim savaşın başlangıcında Belediye Gazhanesi'nde bulunan yaklaşık 5-6 bin sandık kadar petrolün neredeyse 2/3'lik kısmı askerî amaçlı kullanılmak üzere ayrılırken geriye kalanı ise “*geceleri fener yakılmamak şartıyla*” halkın ihtiyaçları için kullanılmış, bu miktar da 2 ay içerisinde tükenmişti⁷⁶. Mevcudu giderek tükenen bu ürünlerin fiyatı da bir hayli artmakta hatta karaborsaya düşmekteydi. Bu durumun farkında olan yetkililer listede belirlenen fiyatların dışında satışta bulunanlar hakkında Kale Nizamnamesi hükümleri gereği işlem yapılacağını bildirmişti⁷⁷.

73 R. P. Paul Christoff, *age.*, s. 134.

74 *Hafız Rakım Ertür'ün Anılarından, Balkan Savaşı'nda Edirne Savunması Günleri*, s. 24.

75 “Edirne Muhasarasının Tarihçesi”, *Tanin*, No. 1582, 13 Nisan 1913, s. 1-2.

76 “Edirne Muhasarasının Tarihçesi”, *Tanin*, No. 1592, 23 Nisan 1913, s. 2.

77 “Nim Mecidiye On Dokuz Guruş Hesabıdır”, *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1653, 29 Ocak 1913, s. 3.

Tablo 3: Vilayet İdare Meclisi, Ticaret Odası ve Belediye Heyeti Tarafından Belirlenen Bazı Temel İhtiyaç Maddelerinin Toptan ve Perakende Satış Fiyatları.

Sim (Gümüş) Mecidi On dokuz Guruş Hesabıyladır						
Ecnas	Toptan		Perakende			
	Para	Guruş	Para	Guruş		
Şeker (Kile)	30	3	20	4	Beher Kıyye-i Atik	
Kahve	0	12-14	0	14-15	“ “	Nevine göre
Fasulye	10	2	0	3	“ “	
Pirinç (Filibe)	0	3	20	3	“ “	
Soğan	30	0	0	1	“ “	
Patates	0	1	20	1	“ “	
Zeytinyağı	0	9	20	10	“ “	
Sabun	20	5	20	6	“ “	
Tuz	10	1	20	1	“ “	
Gaz	20	20	0	22	Beher tenekesi	
Ekmeklik Un Numro 1	0	0	0	106	75 kiloluk beher çuvalı	
Trilye zeytin danesi	0	5	0	6	Beher Kıyye-i Atik	
Beyaz Peynir	20	6	0	7	“ “	
Kaşar Peyniri	0	11	0	12	“ “	
Kömür	0	0	30	0	“ “	
Lahm (Koyun)	0	0			“ “	
İspirto					“ “	

Kaynak: “Nim Mecidiye On Dokuz Guruş Hesabıyladır”, *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1653, 29 Ocak 1913, s. 3.

Milli Reklamlar: Cemiyete Yardım Etmek; Sigara Kâğıdı ve Kibrit Almak

1909 yılında teşkil edilen ve başlıca gelir kaynağı toplumun nakdi yardımları olan Donanma-yı Osmaniye Muavenet-i Milliye Cemiyeti, Osmanlı donanmasının Avrupa donanmaları karşısındaki pozisyonunu güçlendirebilmek ve devletin ticari ilişkilerini artırabilmek amacıyla güçlü bir deniz kuvvetinin gerekliliği doğrultusunda kurulmuştur. Cemiyet gerçekleştirdiği geniş çaplı faaliyet

programlarıyla Osmanlı donanması adına kurban derilerinden piyango gelirlerine, kol düğmesi satışından ziraat hasılatlarına kadar hatırı sayılır bir gelir kaynağı elde ederken, bu faaliyetlerde zaman zaman hükümet desteğini de arkasına almıştır⁷⁸. Öyle ki cemiyet menfaatine “*imal ve fûruht edilmekte olan sigara kâğıtları ile kibritlerin taşrada*” istenilen derecede satılmaması üzerine toplumun bu doğrultuda teşvik edilerek cemiyetin gelir kaynaklarının artırılması, resmi makamların üzerinde mesai harcadığı önemli konular arasında yer almıştır. 16 Aralık 1911 tarihinde Dâhiliye Nezareti tarafından bu kapsamda alınan kararın taşradaki iz düşümü hiç şüphe yok ki vilayet gazetelerine verilen reklamlar olmuştur⁷⁹. Bu yansıma kuşatma sırasında yayınlanan Edirne Vilayet Gazetesi'nde de açık bir şekilde görülmektedir. Cemiyet menfaatine satışı yapılacak ürünlerin sahip oldukları “benzersiz” özelliklere değinilen reklamlarda bu ürünlerin satın alınmasının özendirilmesi ve satışının artırılabilmesi için “millî” vurgulara da sıkça yer verilmiştir. Bu doğrultuda sigara kâğıdı ve kibrit için verilen reklamda, cemiyetin millî kimliği ön plana çıkartılmış, günlük hayatın sıradan emtialarından olan bu ürünlerin “*hem sıhhatinizi muhafaza etmek, hem mamûlat-ı Osmaniyeğe rağbet göstermek, hem de ticaret-i milliyeye yardım etmek için*” alınması öğütlenmiş; “*Donanma-i Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti menfaatine çıkan sigara kağıd ve kibritlerini tercih ve istimal*” etmenin bir “*vazife-i vataniye*” olduğu belirtilmiştir⁸⁰. Özellikle kamuoyunda savaş atmosferinin hâkim olduğu bu süreçte, millî vurguların kendisine kolaylıkla yol bulabileceği bir ortamda günlük ihtiyaçların millîleştirilmesi ve toplumun bu doğrultuda yönlendirilmesi ticari anlamda oldukça gözükmetedir.

Bu dönemde, millî iktisat anlayışı bağlamında piyasanın Türk ve Müslümanlaştırılmaya çalışıldığına dair çok sayıda örnek bulunmaktadır. Gazete ve dergilerde yayınlanan reklam ve ilanlar aracılığıyla toplumun tüketim alışkanlıkları yerli ürün ve mağazaların özendirilmesi, yabancı ürünler ile gayr-i Müslimlere ait olan mağazaların ise boykot edilmesi şeklinde yönlendirilmeye çalışılmıştır. Talebe Defteri adlı çocuk dergisinin Osmanlı Donanması için hazırladığı sayıda yer alan Osmanlı Terzihanesi reklamında da benzer vurgulara yer verilerek “*Vatanını Seven Yurttaşlarını Desteklemeli*” ifadeleri kullanılmıştır⁸¹. Üzerinde durulması gereken

78 Selahattin Özçelik, *Donanma-yı Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti*, Ankara 2000, s. 199-200.

79 BOA. DH. MB. HPS. M., 2/101.

80 “Donanmayı- Osmaniye Hıdemat Eylemek”, *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1653, 29 Ocak 1913, s. 4.

81 Atacan Atakan, “Öldürmek ya da Öldürmemek: Balkan Savaşları Sonrası Çocukların Ekonomik Alanda Seferber Edilmesi ve Irkçılığın İzdüşümleri”, *Türkiye’de Tarih ve Tarihçilik Kavramlar ve Pratikler*, der. Ümit Kurt, Doğan Gürpınar, Heretik Yayınları, İstanbul 2018, s. 117-137.

bir diğer nokta ise vilayet gazetelerinde toplum sağlığına yönelik gerçekleştirilen kimi yayınlarda “*tütünün zararları*” başlıklı içeriklere yer verildiği ancak söz konusu cemiyete yardım etmek olduğunda aynı gazetede sigara kâğıdı ve kibrit almanın millileştirildiği hususudur.

Sonuç

“Edirne”, vilayetin resmi ve en eski süreli yayını olmasının yanında, Edirne kuşatması sırasında yayınlanan tek sayısı ile dönemin Osmanlı basını ve kamuoyu kavramlarını genişletmekte ve dolayısıyla araştırmacıların bu bağlamda meydana getirdiği literatüre önemli bir katkı sağlamaktadır. Edirne Vilayet Gazetesi’nin bu noktadaki en önemli katkısı hiç şüphe yok ki kuşatma tarihini “içeriden” bir bakış açısı ile yansıtmasıdır. Nitekim bugüne değin Balkan Savaşları ve Osmanlı basını bağlamında kaleme alınan çalışmalarda söz konusu kavramların sınırları kesin ve keskin olarak İstanbul ve Avrupa gazeteleri ile çizilmiştir. Başta Sabah, Tanin, İkdam, Tercüman-ı Hakikat, Alemdar gibi gazetelerin yanı sıra Donanma, Servet-i Fünûn, Türk Yurdu gibi dergiler ile The Times ve The New York Times gibi uluslararası basının en prestijli gazeteleri üzerinden kaleme alınan Balkan Savaşları, Edirne Vilayet Gazetesi’nin de bu literatüre eklenmesiyle basın tarihi bağlamında yeni bir boyut kazanmaktadır.

Yerel bir yayın olmasına rağmen söz konusu literatürün sınırlarını genişletme potansiyeline sahip olan Edirne Vilayet Gazetesi, özellikle şehrin kuşatma sürecindeki gündelik hayatına odaklanarak dönemin başkent basınındaki “büyük harfli haberlere” nazaran “sıradan insanların hikâyelerine odaklanarak çok daha sıcak” bir gündem sunmaktadır. Gazetenin sütunlarında yer alan “müktesebat” başlığı ise kuşatma sürecinde şehirde yayınlanmakta olan Yeni Edirne ve Vatan gazetelerinde yer alan haberlere yer verilmesi nedeniyle altı çizilmesi gereken bir diğer önemli noktadır. Nitekim Edirne Vilayet Gazetesi’nde yer alan bu haber içeriği, kuşatma sırasında kolektif bir basın yayın faaliyeti olduğunu göstermekte ve bu durum bir “kuşatma basınının” varlığını gündeme getirmektedir. Dolayısıyla Edirne Vilayet Gazetesi sayfalarında yer alan haber ve içerikler, Balkan Savaşları basın tarihi literatürüne sadece bir katkı getirmekle kalmaz gün yüzüne yeni çıkmış bir kaynak olarak dönemin gözden kaçan ve karanlıkta kalan kimi noktalarına ışık tutarak Edirne kuşatmasının tarihini “yeniden” düşünmeye ve kuşatmanın bütüncül bir tarihini kaleme alabilmeye de imkân tanımaktadır.

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA),

DH. MB. HPS. M., 7/12.

HR. İD., 15/52.

MB., 900/61.

MB., 901/1.

DH. MB. HPS. M., 2/101.

DH. MUI., 163/75.

HR. SYS., 1983-1.

Sürelî Yayınlar

“Beyanname”, *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1653, 29 Ocak 1913.

“Buenos Aires Baş Şehbenderliği'nin Osmanlı Muhacirlerine İhtarıdır”, *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1653, 29 Ocak 1913.

“Dâhiliye Nezaret-i Celilesi'nden”, *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1653, 29 Ocak 1913.

“Doktor Rıfat Cafer, “Frengi Hastalığı”, *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1798, 26 Aralık 1918.

“Donanmayı- Osmaniye Hidemat Eylemek”, *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1653, 29 Ocak 1913.

“Edirne Gazetesi”, *Tasfir-i Efkâr*, No. 830-31, 3 Ağustos 1913.

“Edirne Muhasarasının Tarihçesi”, *Tanin*, No. 1582, 13 Nisan 1913.

“Edirne Muhasarasının Tarihçesi”, *Tanin*, No. 1590, 21 Nisan 1913.

“Edirne Muhasarasının Tarihçesi”, *Tanin*, No. 1592, 23 Nisan 1913.

“Edirne Muhasarasının Tarihçesi”, *Tanin*, No. 1593, 8 Mayıs 1913.

“Edirne Muhasarasının Tarihçesi”, *Tanin*, No. 1594, 25 Nisan 1913.

Edirne Vilayet Gazetesi, No. 50, 2 Mayıs 1881.

“Eşerri Harik”, *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1653, 29 Ocak 1913.

- “Facia”, *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1653, 29 Ocak 1913.
- “Heyet-i Cedide-i Vükela”, *Tasfir-i Efkâr*, No. 646-2, 24 Ocak 1913.
- “İfade”, *Vatan Gazetesi*, No. 189-1, 6 Kanûn-ı sâni 1328.
- “İhtar”, *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 101, 18 Mayıs 1882.
- “İrtihal”, *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1653, 29 Ocak 1913.
- “İştîâl”, *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1653, 29 Ocak 1913.
- “Kolera”, *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1653, 29 Ocak 1913.
- “Manzume-i Celile Kıraatı”, *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1653, 29 Ocak 1913.
- “Memalik-i Osmaniyyede Çiçek Hastalığı ve Aşısı”, *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1653, 29 Ocak 1913.
- “Muhterem Silah Arkadaşlarım”, *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1653, 29 Ocak 1913.
- “Nim Mecidiye On Dokuz Guruş Hesabıyladır”, *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1653, 29 Ocak 1913.
- “Sirkat ve Derdest” *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1653, 29 Ocak 1913.
- “Sirkata Tasdi”, *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1653, 29 Ocak 1913.
- “Şükrü Paşa İle Mülâkat”, *Tanîn*, No. 1578, 22 Nisan 1913.
- “Takdir-i Hidemat”, *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1653, 29 Ocak 1913.
- “Üsküdar Daire-i Belediye Riyaseti Müdafaa-i Milliye Komisyonundan”, *Sabah*, No. 8417, 22 Şubat 1913.
- “Vilayet Gazetelerinin Âlem-i İslâm Umuruyla İştigalleri”, *Sebilürreşad*, C 5, S. 123, İstanbul 1911.
- “Yeni Usulde Cederi Aşısı İstihzarı”, *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1653, 29 Ocak 1913.
- “Zeytin Ağacı”, *Edirne Vilayet Gazetesi*, No. 1653, 29 Ocak 1913.

Araştırma ve İnceleme Eserler

Akın, Veysi, “Balkan Harbi’nde Edirne Kuşatması Esnasında Bulgarların Psikolojik Harp Taktikleri ve Edirne Müdafii Şükrü Paşa”, *Türk Yurdu*, 100. Yılında Balkan Harbi Balkanlarda Müslüman-Türk Katliamı, C 32, S. 303, Ankara 2012, s. 28-33.

Altınel, B. Cem, *1863-1931 Şevket Dağdeviren ve Edirne'si*, Edirne Belediye Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2007.

Atakan, Atacan, “Öldürmek ya da Öldürmemek: Balkan Savaşları Sonrası Çocukların Ekonomik Alanda Seferber Edilmesi ve Irkçılığın İzdüşümleri”, *Türkiye’de Tarih ve Tarihçilik Kavramlar ve Pratikler*, der. Ümit Kurt, Doğan Gürpınar, Heretik Yayınları, İstanbul 2018.

Aydın, Salim, *Osmanlı Basınında Balkan Savaşları (1912-1913)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2012.

Bali, Rıfat N., “Edirne Muhasarası Sırasında Tutulmuş Bir Günlük III”, *Tarih ve Toplum*, S. 192, Aralık 1999, İstanbul.

Bali, Rıfat N., “Edirne Muhasarası Sırasında Tutulmuş Bir Günlük II”, *Tarih ve Toplum*, S. 191, Kasım 1999, İstanbul.

Bali, Rıfat N., “Edirne Muhasarası Sırasında Tutulmuş Bir Günlük-I”, *Tarih ve Toplum*, S. 190, Ekim 1999.

Bali, Rıfat N., “Edirne Muhasarası Sırasında Tutulmuş Bir Günlük-I”, *Tarih ve Toplum*, S. 190, Ekim 1999, s. 36-37.

Bilar, Ender, *Edirne'nin Basın-Yayın Tarihi (1361-2006)*, C I, Edirne Valiliği Yayınları, İstanbul 2006.

Bolat, İpek, *The New York Times Gazetesine Göre Balkan Savaşları (1912-1913)*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2015.

Cemâl, Hüseyin, *Yeni Harb Başımıza Tekrar Gelenler Edirne Harbi, Muhasarası, Esâret ve Esbâb-ı Felâket*, yay. haz. Aziz Korkmaz, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014.

Christoff, R. P. Paul, *Edirne Kuşatması Günlüğü Kuşatma Altında Yaşayan Birinin Günlük Notları*, çev. ve haz. Yunus Emre Kaleli, DBY Yayınları, İstanbul 2017.

Dağdevirenzâde M. Şevket Bey'in Edirne Tarihi ve Balkan Savaşı Anıları, yay. haz. Ratip Kazancıgil, Nilüfer Gökçe, Türk Kütüphaneciler Derneği Yayınları, İstanbul 2005.

Dilek, Mehmet Sait, “Osmanlı Devleti'nin Balkan Savaşları'ndaki Yenilgisinin Amerikan Basınındaki Yankıları”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 33, Konya 2013, s. 283-300.

Duman, Haluk Harun, *Balkanlara Veda Basın ve Edebiyatta Balkan Savaşı (1912-1913)*, Duyap Yayınları, İstanbul 2005.

Duman, Hasan, *Osmanlı-Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri*, C 1, Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Yayınları, Ankara 2000.

Edirne’de *Altı Ay Musavver Edirne Tarih-i Mahsuriyyeti*, Cüz. 1- 2- 3, C 1, Yay. Haz. Haluk Kayıcı, Ceren Matbaacılık, Edirne 2014.

Genç, Hamdi, İ. Murat Bozkurt, “Osmanlı’dan Brezilya ve Arjantin’e Emek Göçü ve Göçmenlerin Sosyo-Ekonomik Durumu”, *Marmara Üniversitesi İ. İ. B. F. Dergisi*, C XXVIII, S. I, İstanbul 2010, s. 71-103.

Göçer, Güngör, *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Popüler Bir Tarihçi: Ziya Şakir*, (Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Isparta 2017.

Gökçe, Nilüfer- Karlıkaya, Esin, “1829-1914 Yılları Arasında Edirne’de Görülen Salgın Hastalıklar ve Sağlık Hizmetleri”, *Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, C 18, S. 2, Edirne 2001, s. 131-141.

Hafız Rakım Ertür’ün Anılarından Balkan Savaşında Edirne Savunması Günleri, haz. Ratip Kazancıgil, 2. Basım, Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları, İstanbul 1999.

Hasanoğlu, Ergün, *Edirne Osmanlı Dönemi Matbuatından Ceride Gazetesi (H. 1307-1309)*, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Balkan Çalışmaları Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2016.

Hayta, Necdet, *Balkan Savaşı’nın Diplomatik Boyutu ve Londra Büyükelçiler Konferansı (17 Aralık 1912-11 Ağustos 1913)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2008.

Karakartal, Oğuz, “1912-1913 Balkan Savaşları Tanığı Bir Kıbrıs Türk Gazetesi: Seyf”, *100. Yılında Balkan Savaşları (1912-1913) İhtilafı Duruşlar*, C 2, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s. 771-782.

Kestelli, Raif Necdet, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Batışı (Uful) Edirne Savunması*, yay. yaz. Veliye Özdemir, Arma Yayınları, İstanbul 2001, s. 21-22.

Kocabaşoğlu, Uygur - Birinci, Ali, “Osmanlı Vilâyet Gazete ve Matbaaları Üzerine Gözlemler”, *Kebikeç*, S. 2, Ankara 1995, s. 101-122.

Küçük, Cevdet, “Bâbîâli Baskını”, *TDVİA*, C 4, İstanbul 1991, s. 389-390.

Müezzinoğlu, Ersin, *Türk Basınında Balkan Savaşları (1912-1913) (İkdam, Sabah, Tanin)*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2004.

Okur, Mehmet, "The Times Gazetesi'ne Göre Balkan Savaşları ve İngiltere'nin Politikası", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, XII/2 Kış, 2012, s. 183-197.

Onur, Oral - Bağman, Latif, *Edirne Şehit Anıtları*, Türkiye Şehitlik İmar Vakfı, İstanbul 2012.

Özaydın, Zuhul, "Balkan Savaşı ve Muhasarada Edirne'de Sağlık Hizmetleri", *Edirne: Serhattaki Payitaht*, Edirne, haz. Emin Nedret İşli, M. Sabri Koz, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2008, s. 279-287.

Özçelik, Selahattin, *Donanma-yı Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti*, Ankara 2000.

Şakir, Ziya, *Meçhul Asker 1912 Edirne Muhasarası*, Akıl Fikir Yayınları, İstanbul 2011.

Şallı, Hakan, "Yarım Kalan Bir Günlüğü Tamamlamak: İkdam Gazetesi Harp Muhabiri Yusuf Kenan Bey'in Edirne Kuşatması Tefrikaları", *Balkan Savaşları ve Edirne*, C II, ed. İlker Alp, İbrahim Kelağa Ahmet, Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Yayınları, Edirne 2020, s. 173-220.

Şarlak, Levent, *The Balkan Wars According To The Pravda Newspaper*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2012.

Şarlak, Levent, *The Times Gazetesine Göre Balkan Savaşları*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2018.

Tekinsoy, Yunus Emre, *Balkan Savaşları'nda Osmanlı Kamuoyu*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2015.

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri Balkan Harbi (1912-1913) Edirne Kalesi Etrafındaki Muharebeler, C II, K. III, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1993.

Uğraş, Nilüfer, *Osmanlı Basınında Balkan Savaşları Sırasında Osmanlı Devleti'nde Yaşanan Siyasal Gelişmeler (İkdam, Sabah, Tanin, Tercüman-ı Hakikat)*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008.

Varlık, Bülent, Yerel Basının Öncüsü: Vilâyet Gazeteleri", *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları, C 1, İstanbul 1985, s. 99-102.

Yalman, Ahmet Emin, *Modern Türkiye'nin Gelişim Sürecinde Basın 1831-1913*, Çev. Birgen Keşoğlu, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2020.

Yavuz, Fikretin, "New York Times Gazetesi'nin Gözüyle Bakan Savaşları" *Tarih Okulu Dergisi*, Aralık 2013, Y. 6, S. XVI, s. 147-186.

Yıkıcı, Levent, *İngiliz Kaynaklarına Göre Balkan Savaşları (1912-1913)*, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gaziantep 2018.

Yiğitgüden, Ali Remzi, *Balkan Savaşı'nda Edirne Kale Muharebeleri*, C I-II, yay. haz. Zekeriya Türkmen, Betül Turan, Atilla Kaptan, Özlem Demireğen, Tuğba Kılıç, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006.

Ek

ولایتک هفتاقی روسی و غیر روسی جریده سیدر

مطبعه و محل اداره سی
اداره صنایع مکتبہ در

امور تحریریه ایچون ولایت تحریرات مدیریتته و امور اداره
ایچون مطبعه مدیریتته مراجعت اولوالیدر

۲۲ صفر سنه ۱۳۳۱ - ۱۶ کانون ثانی سنه ۱۳۲۸
۲۹ کانون ثانی انقراضی سنه ۱۹۱۳

چهارشنبه

نومبر ۱۶۵۳ - ۳۳ نیمی سنه

منابع علمیه متعلق آثاره صحیفه لر من آیدیدر
نشر ایذین اوراق اعاده ایذاز
معاملات تجاریه و سایرہ بہ متعلق اعلانات اجرتی مطبعه
مدیریتی ایله قرارلشد بریایدر .
منامی شاگردانی بیکس اطفالدن عبارت اولان مکتب
صائبه قائم بولیدنی چینه سنه لکسی عیدیه اون مقور
شهرت حساسیله مباحثات ایچون الی مرکز ولایت ایچون
قرق غروشددر .

الکلیت

